EASO

praktiskā rokasgrāmata par statusa zaudēšanas atrunu pielietošanu

EASO *praktisko rokasgrāmatu sērija*

2021. gada novembris

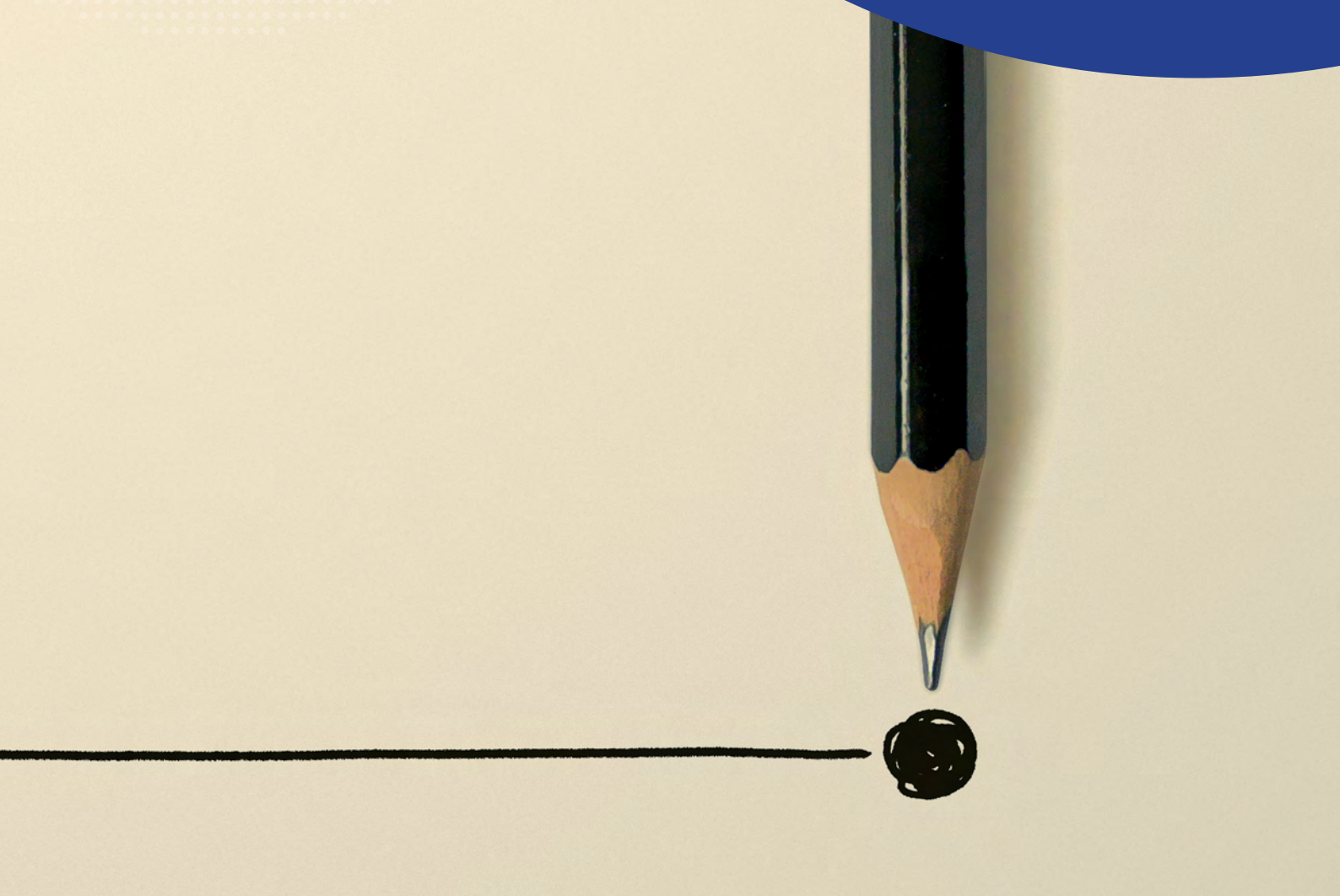

EASO

praktiskā rokasgrāmata par statusa zaudēšanas atrunu pielietošanu

EASO *praktisko rokasgrāmatu sērija*

2021. gada novembris

Atruna

Kompetentās valsts iestādes nav pārbaudījušas šā tulkojuma kvalitāti. Ja konstatējat, ka tulkojums neatbilst attiecīgajai terminoloģijai valsts līmenī, aicinām sazināties ar *EUAA*.

Manuskripts pabeigts 2021. gada novembrī

Ne Eiropas Patvēruma atbalsta birojs (*EASO*), ne personas, kas rīkojas *EASO* vārdā, neatbild par to, kā tiek izmantota šajā publikācijā iekļautā informācija.

Luksemburga: Eiropas Savienības Publikāciju birojs, 2023

© Eiropas Patvēruma atbalsta birojs, 2021

Print	ISBN 978-92-9400-200-6	doi:10.2847/627	BZ-02-20-081-LV-C
PDF	ISBN 978-92-9400-195-5	doi:10.2847/742	BZ-02-20-081-LV-N

Titullapas ilustrācija: *marchmeena29* © *iStock*, 2019

Atļauts reproducēt, norādot avotu. Lai varētu izmantot vai reproducēt fotoattēlus vai citus materiālus, uz ko *EASO* nav autortiesību, atļauja jāprasa tieši autortiesību īpašniekam.

Par rokasgrāmatu

Kāpēc šī rokasgrāmata tika izstrādāta? Eiropas Patvēruma atbalsta biroja (*EASO*) pamatuzdevums ir atbalstīt Eiropas Savienības dalībvalstis un asociētās valstis (ES+ valstis ([1])), izmantojot kopīgu apmācību, kopējus kvalitātes standartus un kopēju izcelsmes valstu informāciju (IVI), kā arī citus līdzekļus. Saskaņā ar savu vispārējo mērķi atbalstīt dalībvalstis kopējo standartu un augstas kvalitātes procesu sasniegšanā kopējā Eiropas patvēruma sistēmā *EASO* izstrādā kopīgus praktiskus rīkus un norādījumus.

Kā šī rokasgrāmata tika izstrādāta? Šo rokasgrāmatu ir izstrādājuši eksperti no ES+ valstīm ar vērtīgu ieguldījumu no Eiropas Komisijas un Eiropas Padomes bēgļu un izsūtīto personu jautājumos (*ECRE*). Vērtīgs ieguldījums tika saņemts arī no Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos (*UNHCR* ([2])). Procesu veicināja un koordinēja *EASO*. Pirms rokasgrāmatas pabeigšanas tā tika apspriesta ar visām ES+ valstīm, izmantojot *EASO* patvēruma procesu tīklu.

Kam šī rokasgrāmata būtu jāizmanto? Šī rokasgrāmata galvenokārt ir paredzēta ar statusa zaudēšanas lietām strādājošiem ierēdņiem, kuri izskata starptautiskās aizsardzības pieteikumus, intervētājiem un lēmumu pieņēmējiem, kā arī politikas veidotājiem valstu atbildīgajās iestādēs. Turklāt šis rīks ir noderīgs kvalitātes speciālistiem un juridiskajiem konsultantiem, kā arī jebkurai citai personai, kura strādā vai ir iesaistīta starptautiskās aizsardzības jomā ES kontekstā.

Kā lietot šo rokasgrāmatu? Šī rokasgrāmata par statusa zaudēšanas atrunu pielietošanu ir izkārtota piecās daļās: I. Tiesiskais regulējums, II. Statusa zaudēšanas atrunu juridiskā analīze bēgļiem un alternatīvās aizsardzības statusa izmantotājiem, III. Statusa zaudēšanas darbplūsmas procesuālās darbības, IV. Statusa zaudēšanas juridiskās sekas un V. Liela mēroga izbeigšanas darbības. Visā rokasgrāmatā tiek izmantotas atsauces un attiecīgās jurisprudences kopsavilkumi, kā arī kontrolsaraksti un orientējoši temati izpētei, lai palīdzētu atbildīgajiem ierēdņiem statusa zaudēšanas lietu izskatīšanā.

Šī rokasgrāmata būtu jāizmanto kopā ar dokumentu EASO *praktiskā rokasgrāmata. Kvalificēšana starptautiskajai aizsardzībai* ([3]).

Kā šī rokasgrāmata ir saistīta ar valstu tiesību aktiem un praksi? Šī rokasgrāmata ir konverģences instruments ar ieteikuma raksturu un nav juridiski saistoša. Tā atspoguļo kopīgi pieņemtos standartus un paredz īpašu vietu valstu atšķirībām tiesību aktos, norādījumos un praksē.

Atruna
Šī rokasgrāmata tika sagatavota, neskarot principu, ka tikai Eiropas Savienības Tiesa var sniegt ES tiesību aktu autoritatīvu interpretāciju.

([1]) Eiropas Savienības 27 dalībvalstis, kā arī Islande, Lihtenšteina, Norvēģija un Šveice.

([2]) Galīgajā rokasgrāmatā ne vienmēr ir atspoguļota *UNHCR* nostāja.

([3]) EASO *praktiskā rokasgrāmata. Kvalificēšana starptautiskajai aizsardzībai*, 2018. gads.

Satura rādītājs

Saīsinājumu saraksts **5**

Ievads **6**

I. Tiesiskais regulējums **7**
- a) Starptautiskie tiesību akti 7
- b) Eiropas Savienības tiesību akti 8
- c) Eiropas jurisprudence 11

II. Statusa zaudēšanas atrunu juridiskā analīze **13**
- a) Personas brīvprātīgas darbības, kas noved pie statusa zaudēšanas 13
- b) Apstākļu maiņa 17
- c) Pārliecinoši iemesli izcelsmes valsts aizsardzības atteikšanai 22

III. Statusa zaudēšanas darbplūsmas procesuālās darbības **25**
- a) Izraisošie faktori un procedūras uzsākšana 25
- b) Informācijas sniegšana 27
- c) Personiskā intervija 28
- d) Pierādījumu izvērtēšana 30
- e) Lēmuma sastādīšana 33
- f) Paziņojums par lēmumu un efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis 34
- g) Īpaši apsvērumi par neaizsargātām personām 35
- h) Praktiski sarežģījumi, sazinoties ar saņēmējiem statusa zaudēšanas procesā 37

IV. Statusa zaudēšanas juridiskās sekas **40**
- a) Sekas saņēmējam 40
- b) Statusa zaudēšanas juridiskās sekas ģimenes locekļiem 41
- c) Turpmāks starptautiskās aizsardzības pieteikums 42

V. Liela mēroga izbeigšanas darbības **43**
- a) Darbības konteksts 43
- b) Praktiskie pasākumi 44
- c) Ieinteresētās personas liela mēroga darbībā 44
- d) Liela mēroga darbību sekas 45

Saīsinājumu saraksts

Dalībvalstis	Eiropas Savienības dalībvalstis
EASO	**Eiropas Patvēruma atbalsta birojs**
ES	Eiropas Savienība
ES+ valstis	Eiropas Savienības dalībvalstis un asociētās valstis
EST	**Eiropas Savienības Tiesa**
IVI	**Izcelsmes valstu informācija**
KD	Kvalifikācijas direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēgļu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu un par piešķirtās aizsardzības saturu (pārstrādāta versija)
Konvencija par bēgļa statusu	1951. gada Konvencija par bēgļa statusu un tās 1967. gada protokols (Apvienoto Nāciju Organizācija)
PPD	Patvēruma procedūru direktīva – Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2013/32/ES (2013. gada 26. jūnijs) par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (pārstrādāta versija)
Sākotnējā KD	Sākotnējā kvalifikācijas direktīva – Padomes Direktīva 2004/83/EK (2004. gada 29. aprīlis) par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kam citādi nepieciešama starptautiska aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu
UNHCR	Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs

Ievads

Šajā rokasgrāmatā galvenā uzmanība ir pievērsta statusa zaudēšanas noteikumu piemērošanai, kā noteikts konvencijas par bēgļa statusu 1.C panta 1.–6. punktā ([4]) un Kvalifikācijas direktīvas 11. un 16. pantā (Direktīva 2011/95/ES (pārstrādāta versija)) (KD). Tās mērķis ir sniegt praktiskus norādījumus par statusa zaudēšanas procesuālajiem un būtiskajiem aspektiem, pamatojoties uz attiecīgo judikatūru un valstu praksi. Šajā rokasgrāmatā ir arī izklāstītas atšķirības starp statusa zaudēšanas atrunu piemērošanu bēgļiem un alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem.

Statusa zaudēšana ir viens no iemesliem, kas var izraisīt starptautiskās aizsardzības statusa atņemšanu ([5]). Starptautisko aizsardzību var atcelt arī situācijās, kad personas ir jāizslēdz no starptautiskās aizsardzības ([6]), situācijās, kad aizsardzības statuss ir iegūts, pamatojoties uz faktu sagrozīšanu vai noklusēšanu, kā arī gadījumos, kad starptautiskās aizsardzības saņēmējs apdraud valsts un/vai sabiedrības drošību. Starptautiskās aizsardzības izbeigšanai var tikt piemērots vairāk nekā viens iemesls, tāpēc ir ļoti svarīgi, lai atbildīgajiem darbiniekiem būtu vispusīga izpratne par šiem jēdzieniem.

Statusa zaudēšanas noteikumi atbilst apstākļiem, kādos persona vairs nav bēglis vai alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējs, jo starptautiskā aizsardzība vairs nav nepieciešama vai pamatota. Statusa zaudēšanas atrunu pamatojums ir tāds, ka starptautiskā aizsardzība ir aizstājoša aizsardzība, proti, tā tiek nodrošināta, kamēr nav pieejama aizsardzība no izcelsmes valsts. Konstatējot, ka personai aizsardzība vairs nav nepieciešama, aizsardzības statuss tiek izbeigts.

Piemērojot statusa zaudēšanas atrunas, jāpatur prātā, ka starptautiskās aizsardzības izbeigšana var būtiski ietekmēt attiecīgo personu dzīvību un drošību. Statusa zaudēšanas noteikumi ir jāpielieto piesardzīgi un pienācīgi jāņem vērā statusa zaudēšanas procesa konteksts. Šī piesardzīgā pieeja izriet no nepieciešamības pēc personas drošības aizsardzības, ko ir paredzēts nodrošināt ar starptautisko aizsardzību ([7]), un valsts saistību ievērošanas saskaņā ar cilvēktiesību līgumiem ([8]).

Lemjot par starptautiskās aizsardzības atsaukšanu, ES+ valstis regulāri saskaras ar izaicinājumiem, jo pierādīšanas pienākums pāriet pie tām. Šīm valstīm ir tiešām jāparāda, ka statusa zaudēšanas iemesli ir piemērojami un ir izpildīti attiecīgie kritēriji. Statusa zaudēšanas iemeslu izsmeļošais raksturs nodrošina starptautiskās aizsardzības statusa drošību, jo tas var beigties tikai tad, ja pastāv šādi skaidri noteikti apstākļi.

([4]) Apvienoto Nāciju Organizācija, Konvencija par bēgļu statusu, Ženēva, 1951. gada 28. jūlijs, un šīs konvencijas protokols, 1967. gada 31. janvāris (ES patvēruma tiesību aktos un EST saukts par "Ženēvas konvenciju").

([5]) Sīkāku diskusiju skatiet *EASO* dokumentā *Starptautiskās aizsardzības izbeigšana: Kvalifikācijas direktīvas 11., 14., 16. un 19. pants (2011/95/ES) – juridiskā analīze*, 2016. gads.

([6]) Konvencijas par bēgļa statusu 1.F pants attiecas uz izslēgšanu no bēgļa statusa.

([7]) Skatīt O'Sullivan, M., *Refugee Law and Durability of Protection: Temporary residence and cessation of status*, Routledge, London, 2019.

([8]) Jo īpaši Eiropas Savienības Pamattiesību harta un Eiropas Cilvēktiesību konvencija.

I. Tiesiskais regulējums

a) Starptautiskie tiesību akti

Konvencija par bēgļa statusu veido pamatu bēgļu aizsardzības starptautiski tiesiskajam režīmam. Statusa zaudēšanas atrunas ir sīki aprakstītas 1.C pantā.

Konvencijas par bēgļa statusu 1.C pants

"Šo Konvenciju pārtrauc pielietot attiecībā uz jebkuru personu, kas atbilst A daļas noteikumiem, ja tā:

1) ir brīvprātīgi pakļāvusies savas pilsonības valsts aizsardzībai vai

2) brīvprātīgi atkal atguvusi savu zaudēto pilsonību, vai

3) ir ieguvusi jaunu pilsonību un bauda savas jaunās pilsonības valsts aizsardzību, vai

4) ir brīvprātīgi atsākusi dzīvot no jauna valstī, kuru pameta vai ārpus kuras uzturējās sakarā bailēm no vajāšanas, vai

5) ilgāk nevar atteikties pakļauties savas pilsonības valsts aizsardzībai tādēļ, ka apstākļi, kuru sakarā tā tikusi atzīta par bēgli, vairs nepastāv;

ar noteikumu, ka šis paragrāfs neattiecas uz bēgli, kas atbilst šī panta A (1) nodaļai un spēj uzrādīt pietiekami svarīgus iemeslus iepriekšējās vajāšanas sakarā, lai atteiktos pakļauties savas pilsonības valsts aizsardzībai;

6) būdama bez pilsonības, ir spējīga atgriezties savā iepriekšējā mītnes zemē, jo ir pārstājuši eksistēt apstākļi, kuru dēļ tā bijusi atzīta par bēgli;

ar noteikumu, ka šis paragrāfs neattiecas uz bēgli, kas atbilst šī panta A (1) nodaļai un spēj uzrādīt pietiekami svarīgus iemeslus sakarā ar iepriekšējo vajāšanu, lai atteiktos atgriezties savā bijušajā mītnes zemē.

Kā redzams iepriekš, pirmās statusa zaudēšanas atrunas ir saistītas ar indivīda darbībām vai uzvedību pretstatā piektajai un sestajai atrunai, ko piemēro, ja notiek objektīvas apstākļu izmaiņas izcelsmes/pastāvīgās dzīvesvietas valstī un nav nepieciešams pieprasīt jebkādas darbības no starptautiskās aizsardzības saņēmēja.

Ņemot vērā patvēruma procedūru sistēmas integritātes nozīmi, statusa zaudēšanas atrunas un konvencija par bēgļa statusu kopumā būtu jāinterpretē godprātīgi, ņemot vērā arī to tekstu, kontekstu, priekšmetu un mērķi. Konvencijas par bēgļa statusu *travaux préparatoires* (oficiālie dokumenti) kopā ar preambulām un pielikumiem ir vērtīgi, bet ne vienīgie Konvencijas par bēgļa statusu patiesās nozīmes apliecinājumi. Tāpat jāatzīst, ka Konvencija par bēgļa statusu ir orientēta uz cilvēktiesībām un *mutatis mutandis* "ir jāinterpretē un jāpiemēro visas interpretācijas laikā valdošās tiesību sistēmas ietvaros" ([9]). Šī iemesla dēļ šajā praktiskajā rokasgrāmatā ir ņemti vērā norādījumi, kas sniegti *travaux préparatoires* un cilvēktiesību likumā.

([9]) Starptautiskā justīcijas tiesa, konsultatīvs viedoklis 1971. gada 21. jūnijā, *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, ICJ reports 1971, para. 53.

Saskaņā ar Konvencijas par bēgļa statusu 45. pantu visām valstīm, kas ir Konvencijas par bēgļa statusu puses, tostarp ES+ valstīm, ir pienākums sadarboties ar *UNHCR*. Patvēruma procedūru direktīvā (PPD) ir arī atsauce uz *UNHCR* ([10]) uzraudzības lomu un norādīts, ka dalībvalstīm ir jāļauj *UNHCR* jebkurā procedūras posmā paust savu viedokli par atsevišķiem patvēruma pieteikumiem. Šajā kontekstā *UNHCR* vadlīnijas nodrošina vērtīgus norādījumus ES+ valstīm, nosakot bēgļa statusu, kā arī sniedz ieskatu par statusa zaudēšanas atrunu interpretāciju. Vairāki publiskie *UNHCR* dokumenti attiecas uz statusa zaudēšanas noteikumu piemērošanu, aplūkojot gan procesuālos, gan būtiskos statusa zaudēšanas aspektus. Piemēram, *UNHCR* Izpildkomiteja apsprieda statusa zaudēšanu dokumentā *Vispārējs secinājums par starptautisko aizsardzību Nr. 65* 1991. gadā ([11]) un *Statusa zaudēšana Nr. 69* ([12]) 1992. gadā. *UNHCR* publicēja pamatnostādnes par statusa zaudēšanas noteikumu piemērošanu 1999. gada aprīlī ([13]) un par starptautisko aizsardzību attiecībā uz statusa zaudēšanas apstākļiem 2003. gadā ([14]). Turklāt *UNHCR Rokasgrāmata par procedūrām un kritērijiem bēgļa statusa noteikšanai saskaņā ar 1951. gada konvenciju un 1967. gada protokolu par bēgļu statusu* ([15]) pieskaras statusa zaudēšanas tēmai 111.–139. punktā.

b) Eiropas Savienības tiesību akti

Saskaņā ar KD 14. panta 1. punktu dalībvalstīm ir jāatsauc, jāizbeidz vai jāatsaka bēgļa statusa atjaunošana, ja saņēmējs vairs nav bēglis saskaņā ar 11. pantu. Līdzīgi 19. panta 1. punkta norādījumiem dalībvalstīm ir jāatsauc, jāizbeidz vai jāatsaka atjaunošana alternatīvās aizsardzības statusam, ja saņēmējs vairs nav tiesīgs saņemt alternatīvo aizsardzību saskaņā ar 16. pantu. PPD izmanto visaptverošo terminu "starptautiskās aizsardzības statusa atņemšana", lai apzīmētu starptautiskās aizsardzības izbeigšanas kārtību, proti, statusa anulēšanu, izbeigšanu un atjaunošanas atteikšanu.

Atteikuma iemesli ir uzskaitīti tālāk.

Iemesli starptautiskās aizsardzības statusa atņemšanai saskaņā ar PPD ([16])

Statusa zaudēšana (KD 11. un 16. pants). Starptautiskā aizsardzība vairs nav nepieciešama vai pamatota saistībā ar bēgļa individuālo rīcību vai būtiskām izmaiņām izcelsmes valstī.

Izslēgšana (KD 12. un 17. pants). Pieteikuma iesniedzējs vai starptautiskās aizsardzības saņēmējs tiek izslēgts no starptautiskās aizsardzības, ja viņš ir veicis tādas darbības kā noziegumi pret mieru, kara noziegumi, smagi (nepolitiski) noziegumi un darbības, kas ir pretrunā ANO mērķiem un principiem. Turklāt

---

([10]) *UNHCR* pienākums ir uzraudzīt starptautisko konvenciju par bēgļu aizsardzību piemērošanu (Apvienoto Nāciju Organizācijas Ģenerālā asambleja (*UNGA*), *Statute of the Office of the United Nations High Commissioner for Refugees*, 1950, A/RES/428(V), para. 8(a)).

([11]) *UNHCR*, Augstā komisāra programmas izpildkomiteja, *General Conclusion on International Protection No 65 (XLII) – 1991,* 1991, No 65 (XLII).

([12]) *UNHCR*, Augstā komisāra programmas izpildkomiteja, *Cessation of Status No 69 (XLIII) – 1992*, 1992, No 69 (XLIII).

([13]) *UNHCR*, *The Cessation Clauses: Guidelines on their application*, 1999.

([14]) *UNHCR*, *Guidelines on International Protection No 3: Cessation of refugee status under Article 1C(5) and (6) of the 1951 Convention relating to the Status of Refugees (the 'ceased circumstances' clauses)*, 2003, HCR/GIP/03/03.

([15]) *UNHCR*, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol Relating to the Status of Refugees*, Geneva, 2019, HCR/1P/4/ENG/REV. 4.

([16]) Eiropas Parlamenta un Padomes 2013. gada 26. jūnija Direktīva 2013/32/ES par kopējām procedūrām starptautiskās aizsardzības statusa piešķiršanai un atņemšanai (pārstrādāta redakcija), (OV L 180, 29.6.2013., 60. lpp.).

pieteikuma iesniedzējs tiek izslēgts no bēgļa statusa, ja aizsardzību piedāvā kāda cita ANO aģentūra, nevis *UNHCR*, vai kad viņš ir ieguvis līdzvērtīgas tiesības un pienākumus, kas ir saistīti ar viņa dzīvesvietas valsts pilsonību.

Maldinoša faktu uzrādīšana vai noklusēšana (KD 14. panta 3. punkta b) apakšpunkts un 19. panta 3. punkta b) apakšpunkts). Ja šķiet, ka bēgļa statuss vai alternatīvā aizsardzība ir iegūta, pieteikuma iesniedzējam sākotnējās noteikšanas laikā sniedzot nepatiesu informāciju vai noklusējot būtiskus faktus, bez kuriem tas nekad nebūtu piešķirts.

Valsts un/vai sabiedrības drošības apdraudējums ([17]) (KD 14. panta 4. punkts). Ikreiz, kad tiek konstatēts, ka persona tobrīd apdraud vai var apdraudēt tās dalībvalsts drošību, kurā atrodas. Noteikums saskaņā ar KD 17. panta 1. punkta d) apakšpunktu, kas attiecas uz kopienas vai dalībvalsts drošības apdraudējumu, attiecas tikai uz alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem.

Bēgļa statusa zaudēšana un alternatīvās aizsardzības statusa zaudēšana

Statusa zaudēšanas iemesli, kas attiecas uz bēgļa statusu un alternatīvo aizsardzību, ir izklāstīti attiecīgi KD 11. un 16. pantā.

KD 11. pants – bēgļa statuss

Izbeigšana

1. Trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks zaudē bēgļa statusu, ja viņš:

a) brīvprātīgi no jauna pieņēmis savas valstspiederības valsts aizsardzību; vai

b) brīvprātīgi atguvis savu valstspiederību pēc tam, kad bija to zaudējis vai zaudējusi; vai

c) ieguvis jaunu valstspiederību un bauda savas jaunās valstspiederības valsts aizsardzību; vai

d) brīvprātīgi no jauna atsācis dzīvot valstī, ko viņš atstāja vai ārpus kuras uzturējās sakarā ar bailēm no vajāšanas; vai

e) vairs nevar atteikties no savas valstspiederības valsts aizsardzības, jo vairs nepastāv apstākļi, saistībā ar kuriem viņš tika atzīts par bēgli; vai

f) būdams bezvalstnieks, var atgriezties savā agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valstī, jo vairs nepastāv apstākļi, saistībā ar kuriem viņš atzīts par bēgli.

2. Izskatot 1. punkta e) un f) apakšpunktu, dalībvalstis ņem vērā, vai apstākļu maiņa ir tik nozīmīga un vai tai ir tik pastāvīgs raksturs, ka bēgļa bailes no vajāšanas vairs nevar uzskatīt par pamatotām.

3. Šā panta 1. punkta e) un f) apakšpunktus nepiemēro bēglim, kurš var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, kas izriet no iepriekš veiktas vajāšanas, lai atteiktos pieņemt valstspiederības valsts aizsardzību vai, ja viņš ir bezvalstnieks, viņa agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts aizsardzību.

([17]) EST, 2018. gada 2. maija spriedums, *K./Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie* (*un H. F./Belgische Staat,* apvienotās lietas C 331/16 un C 366/16, ECLI:EU:C:2018:296. Kopsavilkums pieejams *EASO* judikatūras datubāzē. Lai gan minētie gadījumi tieši neattiecas uz 11., 14., 16. vai 19. pantu, tie attiecas uz "sabiedrisko drošību", kas potenciāli ir būtiski aizsardzības atņemšanas ziņā.

KD 16. pants – alternatīvās aizsardzības statuss

Izbeigšana

1. Trešās valsts valstspiederīgais vai bezvalstnieks vairs nav tiesīgs saņemt alternatīvo aizsardzību, ja apstākļi, kuru dēļ bijis piešķirts alternatīvās aizsardzības statuss, vairs nepastāv vai ir mainījušies tādā mērā, ka aizsardzība vairs nav nepieciešama.

2. Piemērojot 1. punktu, dalībvalstis ņem vērā, vai apstākļu izmaiņas ir tik būtiskas un pastāvīgas, ka persona, kas tiesīga saņemt alternatīvo aizsardzību, vairs nesaskaras ar reālu būtiska kaitējuma risku.

3. 1. punktu nepiemēro alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējam, kurš var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, kas izriet no iepriekš nodarīta būtiska kaitējuma, lai atteiktos pieņemt valstspiederības valsts aizsardzību vai, ja viņš ir bezvalstnieks, kuram nav valstspiederības, viņa agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts aizsardzību.

Attiecībā uz **bēgļa statusu** 11. panta 1. punktā ietvertās statusa zaudēšanas atrunas ir tādas pašas kā Konvencijas par bēgļa statusu 1. C panta statusa zaudēšanas atrunas. Turklāt 11. panta 2. punkts skar 11. panta 1. punkta e) un f) apakšpunktā minēto apstākļu izmaiņu būtisko un pastāvīgo raksturu.

Tomēr nosacījumi par **alternatīvās aizsardzības statusa** zaudēšanu neietver noteikumus, kas attiecas uz labuma guvēja rīcību. Turklāt, ņemot vērā mainītos apstākļus, alternatīvās aizsardzības statusa zaudēšana atšķiras no bēgļa statusa zaudēšanas tādā ziņā, ka apstākļi, kuru rezultātā tika piešķirts alternatīvās aizsardzības statuss, var ne tikai "vairs nepastāvēt", bet var būt arī "mainīti tādā mērā, ka aizsardzība vairs nav nepieciešama". Šādā veidā 16. panta 1. punktā mainītie apstākļi ir definēti nedaudz citādi un, iespējams, plašāk nekā attiecīgajā pantā par bēgļa statusu, lai gan kopējais kritērijs gan bēgļa statusa, gan alternatīvās aizsardzības statusa zaudēšanai ir tāds, ka starptautiskā aizsardzība vairs nav nepieciešama. Attiecībā uz izmaiņu būtību tas pats formulējums ("nozīmīgas un pastāvīgas") tiek izmantots alternatīvās aizsardzības un bēgļa statusam. Līdzīgs formulējums tiek izmantots arī attiecībā uz izņēmumu pārliecinošu iemeslu dēļ.

Statusa zaudēšanas atrunu kritēriji un to būtiskā nozīme praksē ir detalizēti aplūkoti II nodaļā "Statusa zaudēšanas noteikumu juridiskā analīze".

Procesuālās prasības starptautiskās aizsardzības statusa atņemšanai, kas ietver statusa zaudēšanu, ir noteiktas PPD 44., 45. un 46. pantā. Tās iekļauj noteiktas garantijas starptautiskās aizsardzības saņēmējiem. Šie procesuālie apsvērumi ir sīkāk aplūkoti III nodaļā "Statusa zaudēšanas darbplūsmas procesuālās darbības"

Saistītais *EASO* rīks

EASO, *Starptautiskās aizsardzības izbeigšana. Kvalifikācijas direktīvas (2011/95/ES) 11., 14., 16. un 19. pants – juridiskā analīze*, 2016. gads.

c) Eiropas jurisprudence

EST, 2010. gada 2. marta spriedums lietā *Abdulla* un citi pret Vācijas Federatīvo Republiku ([18])

Vācijas tiesa vērsās pie EST ar lūgumu sniegt prejudiciālu nolēmumu par sākotnējās kvalifikācijas direktīvas (Direktīva 2004/83/EK) 11. panta interpretāciju (sākotnējā KD), kad tiek uzskatīts, ka bēgļa statuss vairs nepastāv.

Lieta attiecās uz Irākas pilsoņiem, kuriem Vācijā bija piešķirts bēgļa statuss, pamatojoties uz viņu bailēm no valdošās partijas vajāšanas izcelsmes valstī. Pēc vairākiem gadiem Vācijas varasiestāde atcēla šo atzinumu, jo Irākā mainījās apstākļi. Lieta nonāca Federālajā administratīvajā tiesā, kas izlēma to nodot EST prejudiciāla nolēmuma sniegšanai.

EST nolēma, ka apstākļu maiņas dēļ ir novērsti iemesli, kuru dēļ tika piešķirts bēgļa statuss. Tas nozīmē, ka aizsardzības dalībniekiem izcelsmes valstī ir jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, un jāizmanto efektīva tiesiskā sistēma, lai atklātu, sauktu pie atbildības un sodītu par darbībām, kas veido vajāšanu, un attiecīgajai personai ir jābūt pieejamai šādai aizsardzībai. Lai apmierinātu prasību par būtisku un pastāvīgu raksturu, iemesliem, kāpēc pieteikuma iesniedzējam ir piešķirts bēgļa statuss, ir jābūt novērstiem pastāvīgi. Aizsardzībā var iesaistīties starptautiskās organizācijas, tostarp izmantojot daudznacionālu bruņoto spēku klātbūtni.

EST norādīja, ka bēgļa statusa zaudēšana nevar būt atkarīga no konstatējuma, ka persona neatbilst alternatīvās aizsardzības statusam, jo tās ir divas atšķirīgas aizsardzības sistēmas.

Kad atbildīgā iestāde pārbauda, vai nav citu apstākļu, kas varētu attaisnot bailes no vajāšanas, šādu apstākļu novērtēšanas varbūtības standarts ir tāds pats kā brīdī, kad pieteikuma iesniedzējam tika piešķirts bēgļa statuss.

Ja kompetentā iestāde plāno anulēt bēgļa statusu apstākļu izmaiņu dēļ, KD 4. panta 4. punktu parasti piemēro, ja pieteikuma iesniedzējs atsaucas uz vajāšanas iemesliem, kas atšķiras no iepriekš pieņemtajiem, un ja ar šiem dažādajiem iemesliem ir saistītas agrākas darbības vai vajāšanas draudi.

([18]) EST, 2010. gada 2. marta spriedums, *Aydin Salahadin Abdulla, Kamil Hasan, Ahmed Adem, Hamrin Mosa Rashi, Dler Jamal/ Bundesrepublik Deutschland*, apvienotās lietas C-175/08, C-176/08, C-178/08 un C-179/08, ECLI:EU:C:2010:105. Kopsavilkums pieejams *EASO* judikatūras datubāzē.

EST, 2021. gada 20. janvāra spriedums, Iekšlietu departamenta Valsts sekretārs pret *OA* ([19])

EST tika adresēts Apvienotās Karalistes lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu par sākotnējās KD 2. panta e) apakšpunkta un 7. un 11. panta interpretāciju.

Lieta attiecās uz Somālijas pilsoni, kuram Apvienotajā Karalistē bija piešķirts bēgļa statuss, pamatojoties uz vardarbīgo vajāšanu, ar ko viņš un viņa sieva saskārās savā izcelsmes valstī. Pēc vairākiem gadiem Lielbritānijas varasiestāde atcēla šo atzinumu, jo mainījās apstākļi Somālijā. Lieta nonāca Augstākajā tribunālā, kas nolēma to nodot EST prejudiciāla nolēmuma sniegšanai.

EST atsaucās uz *Abdulla* spriedumu ([20]) par aizsardzības definīciju: aizsardzības dalībniekiem izcelsmes valstī ir jāveic pamatoti pasākumi, lai novērstu vajāšanu, un jāizmanto efektīva tiesiskā sistēma, lai atklātu, sauktu pie atbildības un sodītu par darbībām, kas veido vajāšanu, un attiecīgajai personai ir jābūt pieejamai šādai aizsardzībai.

EST arī norādīja, ka privāto dalībnieku (piemēram, ģimenes) sniegtais sociālais un finansiālais atbalsts pēc atgriešanās izcelsmes valstī nevar būt aizsardzība, jo šāds atbalsts pēc būtības nespēj novērst vajāšanas aktus, kā arī atklāt, saukt pie atbildības un sodīt par šādām darbībām, tādēļ nevar uzskatīt, ka tas nodrošina aizsardzību.

([19]) EST, 2021. gada 20. janvāra spriedums, Iekšlietu departamenta Valsts sekretārs pret *OA*, C-255/19, ECLI:EU:C:2021:36. Kopsavilkums pieejams *EASO* judikatūras datubāzē.

([20]) EST, 2010. gads, *Abdulla*, op. cit., fn. 18.

II. Statusa zaudēšanas atrunu juridiskā analīze

a) Personas brīvprātīgas darbības, kas noved pie statusa zaudēšanas

No sešām KD 11. pantā minētajām statusa zaudēšanas atrunām pirmās četras atspoguļo izmaiņas, kuras ir veicis pats saņēmējs. Šīs atrunas attiecas tikai uz bēgļa statusa ieguvējiem:

a) brīvprātīga atkārtota aizsardzības izmantošana izcelsmes valstī;

b) brīvprātīga atkārtota valstspiederības iegūšana;

c) jaunas valstspiederības iegūšana;

d) brīvprātīga atgriešanās valstī, uz kuru attiecās bailes no vajāšanas.

Ir gadījumi, kad personas darbības, piemēram, sazināšanās ar izcelsmes valsts iestādēm vai ceļošana uz turieni, liek apsvērt, vai turpmāka starptautiskā aizsardzība patiešām ir nepieciešama vai arī nepieciešamība pēc aizsardzības vairs nepastāv. Trijās no četrām iepriekš minētajām situācijām (a), b) un d)) galvenais un kopīgais elements, kas jāpārbauda un jānovērtē, ir personas darbību brīvprātība.

Jēdziens "brīvprātība" nozīmē fiziska, psiholoģiska vai materiāla spiediena neesamību. Tikai **brīvprātīga** atkārtota saņemšana, atkārtota iegūšana vai dzīvot atsākšana var pamatot secinājumu, ka aizsardzības nepieciešamība patiešām ir beigusies. Brīvprātības novērtējumam ir jābalstās uz lietas konkrētajiem apstākļiem. Objektīvi un neatkarīgi ir jāanalizē bēgļa attiecības ar savu izcelsmes valsti.

1. Brīvprātīga atkārtota aizsardzības izmantošana valstspiederības valstī

11. panta 1. punkta a) apakšpunkts atspoguļo Konvencijas par bēgļa statusu 1. C panta 1. punktu. Bēgļa statuss beidzas, ja persona ir "brīvprātīgi atkārtoti izmantojusi savas valstspiederības valsts aizsardzību".

Šo atrunu var piemērot tikai tad, ja saņēmējam ir izcelsmes valsts pilsonība, bet viņš dzīvo ārpus tās. Tomēr šī atruna ne vienmēr nozīmē, ka persona ir atgriezusies savā izcelsmes valstī. Atruna novedīs pie starptautiskās aizsardzības pārtraukšanas, jo attiecīgā persona ir izmantojusi savas izcelsmes valsts aizsardzību, tādējādi parādot, ka tai vairs nav nepieciešama patvēruma valsts aizsardzība.

Valstspiederības valsts aizsardzības atkārtota izmantošana var novest pie statusa zaudēšanas tikai tad, ja ir izpildīti šādi nosacījumi:

- bēglis ir rīkojies brīvprātīgi,
- personas rīcība ir saistīta ar nolūku atkārtoti izmantot savas valstspiederības valsts aizsardzību,
- bēglis ir ieguvis efektīvu aizsardzību.

Jāuzsver, ka šāda darbība vien automātiski nenovestu pie statusa zaudēšanas. Personai bija jārīkojas pēc savas brīvas gribas ar mērķi meklēt un iegūt aizsardzību. Ja personai ir pienākums rīkoties no tās neatkarīgu apstākļu dēļ, brīvprātības kritērijs nav izpildīts. Personas rīcībai vajadzētu arī parādīt nodomu

atkārtoti izmantot valsts vai pilsonības aizsardzību. Termins "aizsardzība" šajā nozīmē ietver gan diplomātisko aizsardzību, gan konsulāro palīdzību pret vajāšanu vai nopietnu kaitējumu. Pieprasītajai aizsardzībai ir jābūt efektīvai ([21]) tiktāl, cik vienkārši valstpiederības valsts mēģinājumi vai neveiksmīgi aizsardzības pieprasījumi neizraisīs izbeigšanu. Jāpievērš uzmanība dažādiem atkārtotas pieejamības veidiem un pakāpēm, jo neregulāra saziņa ar iestādēm būtiski atšķiras no faktiskās atkārtotas izmantošanas, kad personai ir izveidojušās regulāras un spēcīgas attiecības ar valstspiederības valsti.

Sazināšanās ar izcelsmes valsts iestādēm ([22])

Gadījumi, kad konsulārās iestādes nodrošina dokumentus un apliecības, kas valsts pilsoņiem var būt nepieciešamas ārvalstīs, iekļaujot, piemēram, pasu, dzimšanas un laulības apliecību atjaunošanu, diplomu autentiskuma apliecināšanu, varētu tikt izskatīti aizsardzības atkārtotas saņemšanas perspektīvā. Saistībā ar valsts dokumentu izsniegšanu galvenais jautājums ir dokumenta iegūšanas vai atjaunošanas iemesls, kā arī personas personiskie apstākļi un situācija izcelsmes valstī. Piemēram, valsts pasu izsniegšana vai pagarināšana var nozīmēt nodomu atjaunot normālas attiecības ar valstspiederības valsti ([23]). Tomēr var būt gadījumi, kad valsts pases iegūšana vai atjaunošana nenozīmē nodomu atkārtoti izmantot valstspiederības valsts aizsardzību, piemēram, ja valsts pasi pieprasa uzņēmējas valsts iestādes. Atkarībā no individuālajiem apstākļiem un saņēmēja nodoma saziņa ar vēstniecībām vai konsulātiem, lai apliecinātu akadēmiskos dokumentus vai iegūtu dzimšanas, laulības un citu ierakstu kopijas, var vai nevar tikt uzskatīta par darbību, ko veic ar nodomu atkārtoti izmantot izcelsmes valsts aizsardzību.

Ikvienā gadījumā valsts iestādēm būtu jāpārbauda saziņas(-u) un/vai ceļojuma(-u) mērķis, jo darbība ārpus konteksta var radīt nepareizu iespaidu. Turklāt, novērtējot jebkādu saziņu ar izcelsmes valsts iestādēm, jāņem vērā, vai persona ir valsts vai nevalstisku dalībnieku mērķis. Ja, piemēram, starptautiskās aizsardzības saņēmējs baidās no bruņotas grupas vajāšanām, saziņa ar valsts iestādēm ne vienmēr nozīmē, ka valsts spēj vai vēlas nodrošināt aizsardzību pret bruņoto grupu.

Šīs procedūras galvenais izaicinājums ir noteikt, vai bēglis ar savu rīcību ir vēlējies atkārtoti izmantot izcelsmes valsts aizsardzību un vai šādu aizsardzību efektīvi nodrošinātu izcelsmes valsts.

Piemēri par darbībām, kas var liecināt par aizsardzības atkārtotu izmantošanu ([24])

- Brīvprātīga atgriešanās/uzturēšanās
- Ilga uzturēšanās bez slēpšanās
- Pases izsniegšana vai atjaunošana
- Administratīva dokumenta izsniegšana
- Darba uzsākšana izcelsmes valsts iestādēs
- Bieža saziņa ar valsts iestādēm noteiktā laika periodā, ko sākusi persona.

([21]) Tālāku diskusiju par "efektīvas aizsardzības" jēdzienu skatīt II nodaļas b sadaļā.

([22]) Skatīt arī dokumentu "Starptautiskās aizsardzības saņēmēji, kas ceļo uz savu izcelsmes valsti un sazinās ar tās iestādēm", *EMN* pētījuma kopsavilkuma ziņojums, 2019. gads.

([23]) *UNHCR*, *The Cessation Clauses: Guidelines on their application*, op. cit., fn. 13, 10. punkts.

([24]) Šis saraksts ir orientējošs un nav izsmeļošs.

Praktiski piemēri

Izbeigšana var nebūt piemērojama šādos gadījumos:

- persona nevar izteikt vai nav skaidri izteikusi vēlmi atkārtoti izmantot izcelsmes valsts aizsardzību, piemēram, bērns, vai kāda trešā persona bez bēgļa piekrišanas ir lūgusi to atkārtoti izmantot,
- personas saziņa ir bijusi tikai neregulāra, piemēram, lai pieprasītu dokumentus ģimenes atkalapvienošanai vai pases nepilngadīgiem bērniem,
- persona ir sazinājusies tikai absolūtas nepieciešamības dēļ, piemēram, lai turpinātu saņemt vitāli svarīgu ārstēšanu.

2. Brīvprātīga atkārtota valstspiederības iegūšana

Kā norādīts *UNHCR* 1999. gada statusa zaudēšanas pamatnostādnēs, "parasti tiek uzskatīts, ka pilsonība atspoguļo saikni starp pilsoni un valsti, un, kamēr bēglis pēc savas gribas ir atguvis zaudēto pilsonību, var pieņemt, ka ir nodoms iegūt savas valdības aizsardzību" ([25]). Pilsonības zaudēšana varēja notikt pirms vai pēc bēgļa statusa atzīšanas. Šāds zaudējums var būt pēc izcelsmes valsts iniciatīvas, piemēram, *ex lege* pilsonības zaudēšana, jo notikušas laulības ar citas valsts pilsoni, vai pēc personas iniciatīvas, piemēram, atteikšanās no pilsonības.

KD 11. panta 1. punkta b) apakšpunkts ir piemērojams jebkurai personai, kura kādā brīdī ir zaudējusi savas izcelsmes valsts pilsonību un tagad to **brīvprātīgi** atguvusi. Brīvprātīga pilsonības atgūšana ir skaidra norāde uz to, ka notiek saiknes starp bēgli un valdību normalizēšanās, par kuru viņiem bija pamatotas bailes no vajāšanas ([26]). Tiklīdz ir konstatēts pārņemšanas brīvprātīgais raksturs, tiek pieņemts personas nolūks vai motīvs.

Turklāt *UNHCR* piezīmē par statusa zaudēšanas pielietojumu ([27]) ir teikts: "Brīvprātīgai bijušās pilsonības atgūšanai ir jāpavada **faktiska attiecību atjaunošana** starp indivīdu un valstspiederības valsti, proti, bēglim, kurš labprātīgi izmanto savu valstspiederības valsti, ir jābūt pieejamai efektīvai valstspiederības valsts aizsardzībai. Šis pēdējais aspekts ir īpaši svarīgs attiecībā uz bēgļiem, kuri tika vajāti, atņemot pilsonību."

Pilsonības atkārtota iegūšana *de jure* nav pietiekama, lai piemērotu statusa zaudēšanas atrunu. Tātad gadījumos, kad bēgļa izcelsmes valsts tiesību akti automātiski piešķir pilsonību un bēglis šādā veidā ir atguvis pilsonību, no bēgļa puses var nebūt nekādas darbības, kas automātiski izraisītu šī noteikuma piemērošanu ([28]). Tomēr joprojām var būt gadījumi, kad varētu tikt piemērots KD 11. panta 1. punkta b) apakšpunkts, ja persona ir nepārprotami pieņēmusi pilsonību. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš katra gadījuma īpatnībām, proti, sprieduma, ar ko piešķir pilsonību, īpašajiem noteikumiem un indivīdam dotajām darbībām un iespējām, kā arī bēgļa zināšanām par savām iespējām.

([25]) *UNHCR*, *The Cessation Clauses: Guidelines on their application*, op. cit., fn. 13, 13. punkts.

([26]) *UNHCR*, *The Cessation Clauses: Guidelines on their application*, op. cit., fn. 13, 13. punkts.

([27]) *UNHCR*, *UNHCR Note on the Applicability of the Cessation* May 1997, EC/47/SC/CRP.30, 13. punkts.

([28]) *UNHCR, The Cessation Clauses: Guidelines on their application,* op. cit., fn. 13, 14. punkts.

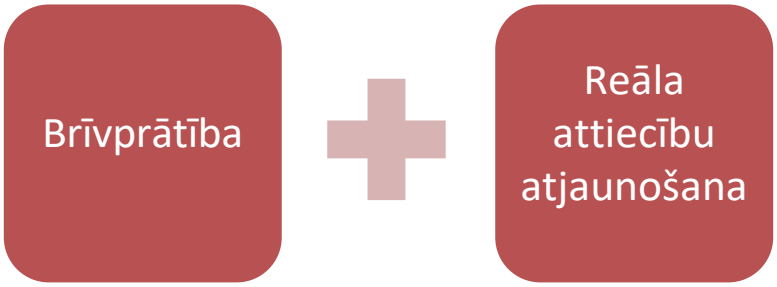

Visa savāktā attiecīgā informācija un pierādījumi ir rūpīgi jāizvērtē tāpat kā katrā statusa zaudēšanas gadījumā. Lēmumam nevajadzētu būt balstītam tikai uz vienu vai otru aspektu, proti, situāciju izcelsmes valstī vai pieteikuma iesniedzēja individuālajiem apstākļiem. Abi faktori ir rūpīgi un godprātīgi jāizvērtē.

3. Jaunas valstspiederības iegūšana

Starptautisko aizsardzību var izbeigt arī gadījumos, ja bēglis ir ieguvis jaunu pilsonību un izmanto jaunās valstspiederības valsts aizsardzību. Šo noteikumu visbiežāk piemēro gadījumos, kad bēgļi veiksmīgi integrējas uzņēmējvalstīs, ar laiku naturalizācijas kārtībā iegūstot uzņēmējas valsts pilsonību. Taču šis punkts attiecas arī uz gadījumiem, kad persona iegūst citas (trešās) valsts pilsonību.

Valsts iestādēm ir jāpārbauda, vai jaunā pilsonība ir iegūta *de jure* un *de facto* un vai tāpēc, ka pastāv pamatotas bailes no vajāšanas vai reāla nopietna kaitējuma riska jaunās valstspiederības valstī, persona nevar vai nevēlas izmantot **jaunās valstspiederības valsts aizsardzību**. Atbildīgajiem darbiniekiem būtu jānovērtē gan tiesiskais regulējums, gan administratīvā prakse, lai novērtētu, vai valstspiederība ir efektīva un atspoguļo patiesu saikni. Bēglim vajadzētu būt iespējai izmantot tiesības, kas ir šīs valsts pilsoņiem, tostarp tiesības atgriezties un uzturēties minētajā valstī. Gadījumos, kad jaunā pilsonība tiek iegūta saskaņā ar likumu, atbildīgajiem darbiniekiem rūpīgi jāpārbauda, vai aizsardzība ir efektīva un likumi tiek īstenoti tā, lai aizsardzība būtu pieejama praksē. Tas it īpaši attiecas uz sievietēm, kuras automātiski iegūst sava vīra pilsonību, un valstu pēctecības gadījumos.

Pārbaudot šo noteikumu, ir jāiepazīstas IVI ar tiesību aktiem un praksi, kā arī visi dokumentārie pierādījumi, piemēram, pases un ID dokumenti, ir jāpārbauda kopā ar personas paziņojumiem.

4. Brīvprātīga dzīves atsākšana no jauna valstī, kuru bēglis ir pametis

Pēdējā statusa zaudēšanas atruna, kas attiecas uz personas darbībām (KD 11. panta 1. punkta d) apakšpunkts), nosaka, ka personai ir ne tikai brīvprātīgi jāatgriežas, bet arī atkal jāpārceļas uz dzīvi valstī, no kuras tika lūgta aizsardzība. Šīs statusa zaudēšanas atrunas loģiskais pamatojums ir tāds, ka gadījumos, kad brīvprātīga atgriešanās ir uzskatāma par dzīves atsākšanu no jauna, personai vairs nav nepieciešama starptautiskā aizsardzība, jo to jau ir varējusi nodrošināt valsts aizsardzība. ([29]). Piemērojot šo atrunu, atbildīgajiem darbiniekiem būtu jāapsver divi galvenie jautājumi: personas darbību brīvprātība un dzīves atsākšanas no jauna aspekts.

([29]) *EASO, Starptautiskās aizsardzības izbeigšana: Kvalifikācijas Direktīvas (2011/95/ES) 11., 14., 16. un 19. pants – juridiskā analīze*, 2016. gads.

Saistībā ar pirmo galveno jautājumu – atgriešanās un uzturēšanās ir principā jāveic **brīvprātīgi**. Atbildīgajiem darbiniekiem jābūt piesardzīgiem gadījumos, kad atgriešanās vai ilgstoša uzturēšanās nav bijusi brīvprātīga. Šajā ziņā šī statusa zaudēšanas atruna nebūs piemērojams gadījumos, kad: a) atgriešanās patiesībā nav balstīta uz bēgļa brīvu piekrišanu (tostarp piespiešanas vai sankciju draudu vai tiesību atņemšanas, izraidīšanas, izdošanas, nolaupīšanas, vai neparedzēta ceļojuma maršruta situācijās, izmantojot transporta pakalpojumus) un b) kad persona ir brīvprātīgi atgriezusies savā izcelsmes valstī, bet tās uzturēšanās nav bijusi brīvprātīga tādu apstākļu kā ieslodzījuma, nolaupīšanas vai kritiska veselības stāvokļa, kavē ceļošanu, dēļ.

Attiecībā uz otro pamatjautājumu nav definīcijas, ko nozīmē "**dzīves atsākšana no jauna**". Būtisks elements ir attiecību normalizēšana ar izcelsmes valsts valdību. Atbildīgajiem darbiniekiem ir jāizvērtē bēgļa darbības katrā gadījumā atsevišķi. Nozīmīga loma, novērtējot dzīves atsākšanu no jauna, var būt tādiem elementiem kā uzturēšanās ilgums un darbības, kas liecina par "saistību" sajūtu pret valsts sabiedrību – piemēram, jauna uzņēmuma atvēršana, jaunas mājas būvniecība vai iegāde, iestāšanās politiskā partijā, nodokļu maksāšana, bērna adoptēšana vai militāro pienākumu pildīšana. Pat ja bēglis ir atgriezies valstī piespiedu kārtā, brīvprātīgi turpmākie soļi, lai iedzīvotos un atsāktu normālu dzīvi uz ilgāku laiku, var nozīmēt, ka statusa zaudēšanas atruna joprojām ir spēkā. Turpretim došanās atpakaļ, lai novērtētu situāciju, un it īpaši, lai izvērtētu, vai situācija ir piemērota, lai atgrieztos pastāvīgi, nav uzskatāma par "dzīves atsākšana no jauna". Šajā pašā kontekstā ar ģimenes un draugu īslaicīgu apmeklēšanu nepietiek, lai uzskatītu, ka bēglis ir brīvprātīgi no jauna atsācis dzīvot savā izcelsmes valstī.

Šīs statusa zaudēšanas atrunas piemērošana neliedz personai iesniegt jaunu bēgļa pieprasījumu, pamatojoties uz apstākļiem izcelsmes valstī, kas radušies pēc tam, kad persona ir tur atsākusi dzīvot no jauna ([30]).

Praktisks piemērs

Dānijā ir pieejama valsts programma, kas atbalsta starptautiskās aizsardzības saņēmējus, kuri atgriežas savās izcelsmes valstīs. Viņi saņem īpašu pabalstu, lai atsāktu dzīvot no jauna savā izcelsmes valstī. Personas, kuras nespēj atsākt dzīvot no jauna, noteiktā laika periodā var atgriezties uzņēmējvalstī bez tiesiskām sekām attiecībā uz viņu starptautiskās aizsardzības statusu.

b) Apstākļu maiņa

KD 11. pants

KD 16. pants

Ja iepriekšējā sadaļā tika aplūkotas ar saņēmēja rīcību saistītās atrunas, tad šajā sadaļā ir aplūkotas statusa zaudēšanas atrunas, kas ir saistītas ar apstākļu izmaiņām, proti, kad attiecīgie apstākļi "vairs nepastāv" vai ir "mainījušies tādā mērā, ka aizsardzība vairs nav nepieciešama". Atšķirībā no atrunām, kas ir saistītas ar saņēmēja uzvedību un attiecas tikai uz bēgļiem, statusa zaudēšana apstākļu izmaiņu dēļ var attiekties gan uz bēgļiem, gan arī uz alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem.

Lai novērtētu apstākļu izmaiņas, atbildīgajam darbiniekam ir jāpaļaujas uz attiecīgo IVI. Tas var iekļaut, piemēram, informāciju par politisko situāciju, tiesiskuma ievērošanu vai cilvēktiesību aizsardzības uzlabojumiem. Saskaņā ar *UNHCR* "parasti tiek pieņemts, ka attiecīgie "apstākļi" galvenokārt ir politiski

([30]) *UNHCR*, *The Cessation Clauses: Guidelines on their application*, op. cit., fn. 13, 22. punkts.

un pamata cilvēktiesību nosacījumi izcelsmes vai pastāvīgās dzīvesvietas valstī. Šie apstākļi būs bijuši pamatā bailēm no vajāšanas, kas rada bēgļa statusu." ([31])

Izmaiņām ir jāattiecas uz apstākļiem, **saistībā ar kuriem saņēmējam tika piešķirta starptautiskā aizsardzība**. Citiem vārdiem sakot, izmaiņas nav jāskata atsevišķi: tās vienmēr ir jāizskata saistībā ar iemesliem, kuru dēļ pieteikuma iesniedzējs tika atzīts par saņēmēju. Pārbaudē ir vienmēr jāizvērtē, kā izmaiņas ietekmē indivīdu un viņa nepieciešamību pēc starptautiskās aizsardzības.

Aplūkojamo izmaiņu veids visbiežāk ir izmaiņas izcelsmes valsts vispārējā situācijā, piemēram, politiskās vai drošības situācijas izmaiņas. Mainītos apstākļus var arī ciešāk saistīt ar saņēmēja situāciju, piemēram, ja ir panākta noturīga vienošanās senā naidā starp ģimenēm, kurām varas iestādes nespēja vai nevēlējās nodrošināt aizsardzību. Tomēr, lai izmaiņas būtu nozīmīgas un pastāvīgas, tām nevajadzētu būt atkarīgām tikai no indivīda darbībām vai attieksmes. Citiem vārdiem sakot, personas pārliecības vai uzskatu izmaiņas vai arī saņēmēja personiskā statusa (piemēram, ģimenes attiecību) izmaiņas nav kvalificējamas kā apstākļu maiņa, kas noved pie statusa zaudēšanas.

Lai gan statusa zaudēšanas atrunas, kuru pamatā ir individuāla uzvedība (KD 11. panta a) un d) punkts), attiecas tikai uz personām, kurām ir piešķirts bēgļa statuss, tomēr saņēmēja, kuram ir piešķirts alternatīvās aizsardzības statuss, individuālās darbības dažos gadījumos var būt iemesls izvērtēšanai, vai varētu būt mainījušies apstākļi, saistībā ar kuriem tās ir atzītas. Tā var notikt, ja, piemēram, saņēmējs ir devies atpakaļ uz savu izcelsmes valsti. Pati atgriešanās nebūtu statusa zaudēšanas pamats, taču tā var būt iemesls izpētei, vai apstākļi, saistībā ar kuriem saņēmējam ir piešķirts alternatīvās aizsardzības statuss, vairs nepastāv vai ir mainījušies tā, ka starptautiskā aizsardzība vairs nav nepieciešama.

1. Ievērojama un pastāvīga rakstura izmaiņas

Attiecībā uz bēgļa statusu un alternatīvās aizsardzības statusu mainītajiem apstākļiem ir jābūt tik būtiskiem un pastāvīgiem, lai bēgļa bailes no vajāšanas vairs nevarētu uzskatīt par pamatotām vai personai, kurai ir tiesības uz alternatīvo aizsardzību, vairs nepastāvētu nopietna kaitējuma risks ([32]).

EST, 2010. gada 2. marta spriedums lietā *Abdulla* un citi pret Vācijas Federatīvo Republiku ([33])

EST tika adresēts Vācijas lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu par sākotnējās KD 11. panta 1. punkta e) apakšpunkta interpretāciju.

Savā spriedumā EST uzskatīja, ka apstākļu maiņai ir jābūt tik "tik nozīmīgai un vai tai ir tik pastāvīgs raksturs, ka bēgļa bailes no vajāšanas vairs nevar uzskatīt par pamatotām".

EST savā spriedumā norādīja, ka:

"tādējādi apstākļu izmaiņu nozīmīgā un īslaicīgā rakstura novērtējums nozīmē, ka nav pamatotu bažu tikt pakļautam vajāšanas darbībām, kas ir smagi cilvēka pamattiesību pārkāpumi Direktīvas 9. panta 1. punkta nozīmē".

Izmaiņu "**nozīmīgais**" raksturs ir jānovērtē attiecībā pret sākotnējiem apstākļiem, saistībā ar kuriem tika atzīts saņēmējs. Izmaiņām vai pašam notikumam nav jābūt nozīmīgam "vēsturiskuma" nozīmē, bet

([31]) *UNHCR*, *Discussion Note on the Application of the 'ceased circumstances' Cessation Clauses in the 1951 Convention*, 20 December 1991, EC/SCP/1992/CRP.1.

([32]) KD 11. panta 2. punkts un 16. panta 2. punkts (pārstrādāta redakcija)

([33]) EST, 2010, *Abdulla*, op.cit., fn. 18.

gan tāpēc, lai izskaustu faktorus, kas ir veidojuši sākotnējo pamatoto baiļu vai reāla riska pamatu ([34]). Ja izmaiņas skar vispārējo situāciju izcelsmes valstī, rādītāji, kas ir būtiski, lai novērtētu, vai izmaiņas ir nozīmīgas, ir, piemēram, demokrātijas izveidošanās, sekmīgas konstitūcijas izmaiņas un to ietekme uz politisko režīmu, vispārēja cieņa pret cilvēktiesībām, demokrātiskas vēlēšanas un daudzpartiju sistēma, juridiskās un sociālās struktūras reformas, iestāžu un administrāciju darbības nosacījumi, represīvu likumu atcelšana, represīvu drošības spēku un visu grupu vai vienību, kas, iespējams, ir vajāšanas darbību pamatā, likvidēšana ([35]). Var ņemt vērā arī tādus rādītājus kā amnestijas shēmu piemērošana vai veiksmīga liela mēroga repatriācija.

Attiecībā uz **pastāvīgo raksturu** saskaņā ar KD 11. panta 2. punktu tiesa uzskatīja, ka apstākļu izmaiņas tiks uzskatītas par tādām, ja faktori, kas bija pamatā bēgļa bailēm no vajāšanas, var tikt uzskatīti par **neatgriezeniski** izskaustiem ([36]). Ņemot vērā katras situācijas atšķirīgo raksturu, kā arī atsevišķos elementus, ES tiesību aktu kontekstā nav noteikts precīzs minimālais periods. Lai secinātu, ka izmaiņas ir pastāvīgas, jebkurā gadījumā ir ļoti svarīgi analizēt progresu un veiktās izmaiņas laika periodā, kas ir pagājis pēc izmaiņu iestāšanās. Šajā novērtējumā ir jāņem vērā veids, kādā nozīmīgās izmaiņas ir notikušas, un jo īpaši situācijas stabilitātes attīstība turpmākā izcelsmes valstī. Piemēram, pāreja, kas notiek demokrātiskā procesā ar godīgām un atklātām vēlēšanām, visticamāk, atbilstu pārmaiņu "pastāvīga" rakstura standartiem, nevis pārmaiņām, kas notiek pēc tam, kad režīms ir pārņēmis varu vardarbīgā ceļā.

UNHCR brīdina neņemt vērā iespējamās pārejošas izmaiņas, jo "bēgļa statusu principā nevajadzētu bieži pārskatīt" (*UNHCR* rokasgrāmatas 135. punkts ([37])). It īpaši attiecībā uz vispārējo situāciju izcelsmes valstī ne vienmēr ir viegli novērtēt, vai izmaiņas nav pastāvīgas.

2. Bailes no vajāšanas vairs nav pamatotas / vairs nav nopietna kaitējuma reāla riska

Saskaņā ar KD 11. panta 2. punktu un 16. panta 2. punktu apstākļu izmaiņām ir jābūt tādām, lai bēgļa bailes vairs nebūtu pamatotas un alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējam vairs nebūtu nopietna kaitējuma reāla riska. Citiem vārdiem sakot, vairs nevar pastāvēt apstākļi, kas sākotnēji attaisnoja starptautiskās aizsardzības piešķiršanu (KD 11. panta 1. punkta e) apakšpunkts) vai tikai alternatīvās aizsardzības statusam ir jāmainās tādā mērā, ka aizsardzība vairs nav nepieciešama (KD 16. panta 1. punkts).

Jāpārbauda, vai joprojām pastāv iemesli, kas varētu radīt starptautiskās aizsardzības nepieciešamību. Tie var būt tie paši iemesli, uz kuru pamata saņēmējs sākotnēji tika atzīts, vai citi jauni iemesli, kas ir radušies pēc atzīšanas. Piemēram, ja notiek atgriešanās izcelsmes valstī, jauni apstākļi var radīt bailes no vajāšanas vai reālu nopietna kaitējuma risku.

([34]) EST, 2010, *Abdulla*, op.cit., fn. 18, 73. punkts.

([35]) O'Sullivan, M. *Refugee Law and Durability of Protection: Temporary residence and cessation of status*, 2019, op. cit., fn. 7, 4. nodaļa.

([36]) EST, 2010, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 73. punkts.

([37]) "Apstākļu [maiņa] attiecas uz fundamentālām pārmaiņām valstī, kuras, kā var pieņemt, likvidē pamatu bailēm no vajāšanas. Tikai faktu, kas saistīti ar konkrētā bēgļa bailēm, izmaiņas (iespējams, pārejošas), kuras neizraisa tik būtiskas apstākļu izmaiņas, nav pietiekamas šīs atrunas piemērošanas." *UNHCR*, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection,* 2019, op. cit., fn. 15, 135. punkts

Piemērojot attiecīgo statusa zaudēšanas atrunu, var būt sarežģīti noteikt nepieciešamo izmaiņu slieksni un piemēroto **pierādījuma standartu**, lai novērtētu apstākļu maiņas apmēru, kas varētu attaisnot lēmumu par statusa zaudēšanu. Tādu pierādījumu, kas ir nepieciešami "izbeigušos apstākļu" atrunas pielietošanai, standarts ir jāsaprot kā KD 4. panta 4. punkta atspoguļojums ([38]), jo ir jānosaka, vai pagātnes vajāšana vai nopietns kaitējums, kas izraisīja sākotnējo atzīšanu, neatkārtosies vai arī tā sekas ir izskaustas. Tādējādi statusa zaudēšana nozīmē, ka apstākļu izmaiņu dēļ vairs nepastāv iemesli, kuru dēļ tika piešķirts bēgļa statuss ([39]). Šajā kontekstā *UNHCR* atzīmē, ka tādu "pierādījumu (vai iespējamības), kas ir nepieciešami "izbeigušos apstākļu" atrunas pielietošanai, standartam ir jābūt augstam īpaši tāpēc, ka statusa zaudēšana rada nopietnas sekas bēglim, un tāpēc, ka "izbeigušos apstākļu" atrunu neizraisa bēgļa brīvprātīga darbība."([40])

Saskaņā ar *EASO praktisko rokasgrāmatu "Pierādījumu izvērtēšana"* ([41]), "lai varētu veikt riska novērtējumu, KD 4. panta 3. punktā minētie elementi jāanalizē saistībā ar piemērojamo pierādījumu standartu. Novērtējot, vai pastāv pamatotas bailes no vajāšanas un reāls risks ciest būtisku kaitējumu, visbiežāk piemērojamais pierādījumu standarts ir "pietiekama ticamības pakāpe". Katrā ziņā pierādījumu standartam, kas tiek piemērots, būtu jābūt zemākam par standartu "ārpus saprātīgām šaubām"."

Tiklīdz ir konstatēts, ka apstākļi, uz kuru pamata tika piešķirts bēgļa statuss, ir beigušies, joprojām ir jāpārbauda, vai nav radušies **citi apstākļi**, kuru dēļ personai ir pamatotas bailes no vajāšanas vai pastāv reāls nopietnu kaitējumu risks. Bēgļa vai alternatīvās aizsardzības statusu var pārtraukt tikai tad, ja atbilde uz šo jautājumu ir "nē". Veicamais novērtējums ir analogs tam, kas notiek sākotnējā statusa piešķiršanas pieteikuma izskatīšanas laikā ([42]). Jo īpaši atbildīgajam darbiniekam ir jāpārbauda, vai personai ir pamatotas bailes no vajāšanas saistībā ar kādu no pieciem iemesliem, jāveic visas nepieciešamās novērtēšanas darbības un jāpieņem lēmums par atbilstību ([43]). Ja ir pamatotas bailes no vajāšanas, balstoties uz kādu no pieciem iemesliem, personai tiks piešķirts bēgļa statuss. Ja persona neatbilst bēgļa statusam, pārbaude turpinās, lai novērtētu alternatīvo aizsardzību. Ja tiek konstatēts, ka personai būs reāls nopietna kaitējuma risks, kā aprakstīts KD 15. pantā, bēgļa statuss tiks zaudēts, bet tai tiks piešķirts alternatīvās aizsardzības statuss.

Attiecībā uz pierādījuma standartu, kas jāpielieto pārbaudē, ja nav citu apstākļu, kas varētu attaisnot attiecīgās personas bailes no vajāšanas (sākotnēji apspriestā vai jaunu iemeslu dēļ), EST norādīja, ka "varbūtības standarts, ko izmanto, lai novērtētu no šiem citiem apstākļiem izrietošo risku, ir tāds pats kā bēgļa statusa piešķiršanas brīdī pielietotais" ([44]).

([38]) "Fakts, ka pieteikuma iesniedzējs jau bijis pakļauts vajāšanai vai būtiskam kaitējumam vai tiešiem šādas vajāšanas vai šāda kaitējuma draudiem, ir nopietna norāde uz pieteikuma iesniedzēja pamatotajām bailēm no vajāšanas vai uz reālu risku ciest būtisku kaitējumu, ja vien nav dibinātu iemeslu uzskatīt, ka šāda vajāšana vai būtisks kaitējums netiks atkārtoti."

([39]) EST, 2010, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 69. punkts.

([40]) *UNHCR*, *UNHCR public statement in relation to Salahadin Abdulla and Others v. Bundesrepublik Deutschland pending before the Court of Justice of the European Union*, 2008, p. 18.

([41]) *EASO praktiskā rokasgrāmata. Pierādījumu izvērtēšana*, 2015. gads, 21. lpp.

([42]) EST, 2010, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 81.–83. punkts.

([43]) Papildu norādījumus par starptautiskās aizsardzības pārbaudi skatīt dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata. Pierādījumu izvērtēšana*, 2015. gads un *EASO praktiskā rokasgrāmata. Kvalificēšana starptautiskajai aizsardzībai*, 2018. gads.

([44]) EST, 2010, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 84. punkts.

3. Efektīvas aizsardzības jēdziens un nevalstiskie aizsardzības dalībnieki

Saskaņā ar KD 11. un 16. pantu, lai piemērotu statusa zaudēšanu gadījumā, ja apstākļu izmaiņu raksturs ir pastāvīgs un nozīmīgs, starptautiskās aizsardzības saņēmējiem vajadzētu būt iespējai izmantot izcelsmes valsts aizsardzību (11. panta 1. punkta e) apakšpunkts), vai arī būtu jānosaka, ka starptautiskā aizsardzība vairs nav nepieciešama (16. panta 1. punkts).

Ja joprojām pastāv vajāšanas vai nopietna kaitējuma risks, statusa zaudēšanas atrunu piemērošana ir pakārtota aizsardzībai, ko efektīvi nodrošina aizsardzības dalībnieki atbilstoši tādiem pašiem noteikumiem, kas minēti KD 7. punktā ([45]). Tas, ka saņēmējs iepriekš tika atzīts par tādu, nozīmē, ka viņš nevarēja vai arī baiļu vai riska dēļ nevēlējās izmantot savas izcelsmes valsts aizsardzību. Ja baiļu vai riska pamatojums nav zudis, apstākļu maiņai būtu jāattiecas uz mītnes valsts aizsardzības pieejamību. Tas nozīmē, ka aizsardzības pieejamībai būtu jāmainās tiktāl, lai vairs nepastāvētu pamatotas bailes vai reāls risks.

KD 7. panta 2. punktā ir sniegti norādījumi par situāciju, kad aizsardzība "vispārīgi tiek nodrošināta", un faktori, kas dalībvalstīm jāņem vērā savos novērtējumos:

> Aizsardzībai pret vajāšanu vai būtisku kaitējumu ir jābūt efektīvai un pastāvīgai. Šādu aizsardzību parasti nodrošina, minētajiem dalībniekiem... veicot pamatotus pasākumus, lai novērstu vajāšanu vai būtiska kaitējuma nodarīšanu, *inter alia* uzturot efektīvu tiesību sistēmu, lai atklātu, apsūdzētu un sodītu par darbībām, kas veido vajāšanu vai būtisku kaitējumu, kā arī nodrošinot pieteikuma iesniedzējam pieeju šādai aizsardzībai.

EST 2010. gada spriedumā lietā *Abdulla un citi* EST nolēma, ka, veicot aizsardzības dalībnieku novērtēšanu, ir jāpārbauda, vai šādi dalībnieki ir veikuši saprātīgus pasākumus, lai novērstu vajāšanu. Tāpēc ir jāpārliecinās, vai viņi *inter alia* izmanto efektīvu tiesību sistēmu darbību, kas veido vajāšanu, atklāšanai, apsūdzībām un sodīšanai un attiecīgajam valstspiederīgajam būs pieejama šāda aizsardzība, ja personai vairs nav bēgļa statusa ([46]).

Šajā saistībā, novērtējot aizsardzības dalībniekus, būtu jāpārbauda to vēlme un spēja piedāvāt aizsardzību. Tāpat būtu jāizvērtē, vai piedāvātā aizsardzība ir efektīva un pastāvīga un vai šāda aizsardzība ir pieejama arī pieteikuma iesniedzējam. Aizsardzības nepieejamība nav obligāti jāsaista ar vajāšanas iemesliem vai nopietnu kaitējumu. Nespēja nodrošināt pietiekamu aizsardzību vai tās nenodrošināšana pierāda *de facto* aizsardzības trūkumu.

Saskaņā ar EST spriedumu OA lietā ([47]) tikai sociālais un finansiālais atbalsts, ko sniedz privāti dalībnieki, piemēram, ģimene vai klans, **pēc būtības** nespēj ne novērst, ne sodīt vajāšanu, un tāpēc to nevar uzskatīt par šīm darbībām nepieciešamās aizsardzības nodrošināšanu. Līdz ar to tiesa arī konstatē, ka šādam privātu dalībnieku piedāvātam sociālajam un finansiālajam atbalstam nav nozīmes valsts nodrošinātās aizsardzības efektivitātes vai pieejamības izvērtēšanā. Turklāt, ja privātie dalībnieki piedāvā aizsardzību, piemēram, drošības ziņā, saskaņā ar to pašu spriedumu šo elementu nav iespējams ņemt vērā, novērtējot efektīvas valsts aizsardzības pieejamību saskaņā ar KD 7. panta 2. punktu ([48]).

([45]) EST, 2021, *OA*, op. cit., fn. 19, 38. punkts.

([46]) EST, 2010, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 70. punkts.

([47]) EST, 2021, *OA*, op. cit., fn. 19, 41. un 46. punkts

([48]) *Ibid*., 53. punkts.

Novērtējot aizsardzības dalībniekus, ir jāizpēta izcelsmes valstī spēkā esošie tiesību un normatīvie akti, kā arī veids, kādā tie tiek piemēroti praksē. Diskriminējošu likumu atcelšana vai tas, cik lielā mērā cilvēka pamattiesību ievērošana tiek nodrošināta praksē, var būt nozīmīgs piemērs, pētot aizsardzības dalībniekus šajā kontekstā.

Pārbaudot, vai nevalstiska struktūra ir aizsardzības dalībnieks, papildu nosacījums paredz, ka dalībnieks kontrolē valsti vai būtisku teritorijas daļu. Tāpēc, lai organizāciju varētu uzskatīt par KD 7. panta prasībām atbilstošu aizsardzības dalībnieku, ir jākonstatē, ka tā veic attiecīgas valdības funkcijas kontrolētajā teritorijā ([49]). Tomēr šādu organizāciju klātbūtne var arī liecināt par nestabilitāti. Līdz ar to katrā gadījumā ir jāveic rūpīgs un individuāls izvērtējums, izmantojot attiecīgo IVI, kas spēj pamatot, ka mainītie apstākļi ir pastāvīgi.

c) Pārliecinoši iemesli izcelsmes valsts aizsardzības atteikšanai

Pārliecinošu iemeslu izņēmuma mērķis ir garantēt, ka personas, kuras iepriekš tika smagi vajātas, netiek atgrieztas savā izcelsmes valstī, pat ja situācijas maiņa var likt domāt par atgriešanās iespēju.

Konvencijas par bēgļa statusu 1.C panta 5. punkts

Saskaņā ar Konvencijas par bēgļa statusu 1.C panta 5. punktu statusa zaudēšana "neattiecas uz bēgli, kas (...) spēj uzrādīt pietiekami svarīgus iemeslus iepriekšējās vajāšanas sakarā, lai atteiktos pakļauties savas pilsonības valsts aizsardzībai".

KD kā izņēmumu ievieš "pietiekami svarīgus iemeslus" 11. panta 3. punktā ([50]) attiecībā uz bēgļa statusu un 16. panta 3. punktā ([51]) attiecībā uz alternatīvās aizsardzības statusu. Šie izņēmumi paredz aizsardzības saglabāšanu pietiekami svarīgu iemeslu dēļ, kas izriet no iepriekšējām vajāšanām vai iepriekšēja nopietna kaitējuma, un tiek uzskatīti par tādiem, kas atspoguļo vispārēju humanitāro principu.

Pārliecinoši iemesli attiecas uz bēgļiem un alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem, kuri pagātnē ir piedzīvojuši ļoti nopietnas vajāšanas un kuriem tāpēc aizsardzības nepieciešamība nebeigsies pat tad, ja mainās apstākļi izcelsmes valstī. Praktiski tas nozīmē, ka pēc starptautiskās aizsardzības piešķiršanas to nedrīkst atņemt, lai gan vairs nav jābaidās no vajāšanas vai nopietna kaitējuma. Šādā gadījumā vajāšanai vai kaitējumam, no kā persona ir cietusi pagātnē, ir jābūt tik nopietnam un tiem ir jābūt tik "zvērīgiem" ([52]), ka nevar pamatoti sagaidīt personas atgriešanos savā valstī.

Izcelsmes valsts aizsardzības izmantošanas atteikuma iemesliem ir jābūt tik spēcīgiem, ka ir absolūti nepamatoti pieprasīt saņēmēja atgriešanos. Šī lūguma nepamatotība ir jānosaka objektīvi, ņemot vērā bēgļa subjektīvo viedokli. Smagumu var secināt no pašas darbības, izturēšanās ilguma un tās

---

([49]) Skatīt dokumentu *EASO praktiskā rokasgrāmata. Kvalificēšana starptautiskajai aizsardzībai*, 2018. gads, 36.–39. lpp.

([50]) "Šā panta 1. punkta e) un f) apakšpunktus nepiemēro **bēglim** (uzsvars pievienot), kurš var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, kas izriet no iepriekš veiktas vajāšanas, lai atteiktos pieņemt valstspiederības valsts aizsardzību vai, ja viņš ir bezvalstnieks, viņa agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts aizsardzību."

([51]) "Panta 1. punktu nepiemēro **alternatīvās aizsardzības statusa** (uzsvars pievienots) saņēmējam, kurš var atsaukties uz nepārvaramiem iemesliem, kas izriet no iepriekš nodarīta būtiska kaitējuma, lai atteiktos pieņemt valstspiederības valsts aizsardzību vai, ja viņš ir bezvalstnieks, kuram nav valstspiederības, viņa agrākās pastāvīgās dzīvesvietas valsts aizsardzību."

([52]) *UNHCR*, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection*, 2019, op. cit., fn. 15.

konteksta ([53]). Dažos gadījumos novērtēšanā var ļoti noderēt medicīniskā ekspertīze un medicīniski-juridiski ziņojumi ([54]).

Saskaņā ar KD nepārvaramiem iemesliem ir jāizriet no iepriekšējām vajāšanām vai iepriekšēja nopietna kaitējuma. Tā var būt kombinācija no sākotnējās vajāšanas apstākļiem un sekām, kuras ir izraisījusi atgriešanās valstī. Var arī gadīties, ka iepriekšējās vajāšanas, kas rada nepārvaramus iemeslus, nav bijušas faktiskais iemesls bēgļa statusa atzīšanai vai alternatīvās aizsardzības statusa piešķiršanai. Aplūkosim, piemēram, scenāriju par bēgli, kuram uz ķermeņa ir rētas pēc smagas spīdzināšanas, kas būtu izskatīta un izvērtēta pieteikuma izskatīšanas laikā. Tomēr bēgļa statusa piešķiršana varēja būt balstīta uz apsvērumu, ka valdība tur aizdomās par piedalīšanos notiekošajā pilsoņu karā ikvienu personu, kurai ir rētas (ar jebkādu izcelsmi), un šī iemesla dēļ tā var tikt pakļauta vajāšanai. Ņemot vērā statusa zaudēšanas apsvērumus apstākļu izmaiņu dēļ un nosacījuma mērķi, šķiet, ka bēglim vajadzētu būt iespējai atsaukties uz vajāšanas darbībām, kas ne vienmēr ir bijis pamats bēgļa statusa sākotnējai atzīšanai, šajā gadījumā uz smagu spīdzināšanu. Jebkurā gadījumā šīs darbības bēglim vajadzēja vismaz pieminēt sākotnējā pieteikuma iesniegšanas laikā. Statusa zaudēšanas procesa laikā būtu jāpierāda, ka šādas darbības patiešām ir notikušas.

Tālāk ir sniegts nepilnīgs to vajāšanas veidu saraksts ([55]), kas, iespējams, var novest pie pārliecinošu iemeslu piemērošanas.

Iespējamu pārliecinošu iemeslu piemēri (neizsmeļošs saraksts)

- Genocīds
- Spīdzināšana
- Necilvēcīga un pazemojoša izturēšanās vai sodīšana
- Ieslodzījums nometnēs vai cietumos
- Smagas vardarbības draudu darbības
- Sakropļošana
- Izvarošana
- Citi seksuālas vardarbības veidi
- Tuvu radinieku zaudējums vajāšanas dēļ
- Vardarbībā pret ģimenes locekļiem izdzīvojušie vai liecinieki
- Smagi traumētas personas

Pārliecinoši iemesli ir jāizskata **katrā gadījumā atsevišķi**. Īpaša uzmanība būtu jāpievērš noteiktiem atsevišķiem aspektiem, piemēram, vecumam, dzimumam, kultūras kontekstam un sociālajai pieredzei.

UNHCR iesaka novērtēšanas laikā ņemt vērā šādus apsvērumus ([56]).

([53]) *UNHCR*, *Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations*, 2011. gada decembris, 26. punkts.

([54]) Skatīt: *OHCHR*, *Manual on the Effective Investigation and Documentation of Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment ('Istanbul Protocol'),* 2004, HR/P/PT/8/Rev.1; *UNHCR*, *Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status and Guidelines on International Protection*, 2019, op. cit., fn. 15, 208.–210. punkts

([55]) Saraksts, izņemot pēdējos trīs elementus, ir ņemts no *UNHCR*, *Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations*, 2011, op. cit., fn. 53, 26. punkts.

([56]) Sīkāku informāciju skatīt *UNHCR*, *Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations*, 2011, op. cit., fn. 53.

- Smagu vajāšanas formu izraisīts galējs stress, ko var uzskatīt par traumatisku notikumu attiecīgajai personai. Šādos gadījumos ir būtiski identificēt šo notikumu psiholoģisko ietekmi uz saņēmēju, piemēram, iegūstot ekspertu pierādījumus.
- Personas pastāvīgas emocionālas, garīgas un fiziskas problēmas, ko izraisa smagas vajāšanas.
- Īpaša uzmanība būtu jāpievērš bērniem, paturot prātā, ka viņi var tikt galā ar pagātnes vajāšanas notikumiem citādi nekā pieaugušie un nopietnāk ciest no vajāšanas negatīvajām sekām.
- Vietai, kurā ir notikusi vajāšanas darbība vai notikums, nevajadzētu būt noteicošajam faktoram, novērtējot, vai ir piemērojams atbrīvojums no statusa zaudēšanas atrunu piemērošanas. Piemēram, ja bēglim patvēruma valstī uzbruka aģenti no izcelsmes valsts, šis uzbrukums joprojām var būt par pamatu pārliecinošiem iemesliem, kas attaisno pastāvīgu starptautiskās aizsardzības nepieciešamību.

III. Statusa zaudēšanas darbplūsmas procesuālās darbības

Šīs nodaļas mērķis ir aprakstīt statusa zaudēšanas darbplūsmas praktisko pielietojumu. Tajā ir sniegti atbilstoši piemēri un kontrolsaraksti par visiem statusa zaudēšanas procedūras posmiem.

Lēmums par starptautiskās aizsardzības atņemšanu nekad nav automātisks. Pastāv procesuālās garantijas, kas ir jāievēro, lai nodrošinātu starptautiskās aizsardzības izbeigšanas noteikumu godīgu, pārredzamu un konsekventu piemērošanu. Kā paredzēts KD 14. panta 2. punktā un 19. panta 4. punktā, pirms lēmuma pieņemšanas dalībvalstīm ir pienākums veikt **individuālu novērtēšanu** un izvērtēt visus konkrētās lietas elementus. Personai, kurai tiek veikta izpēte, lai atkārtoti izvērtētu tās starptautisko aizsardzību, ir pienākums iesniegt visus tās rīcībā esošos attiecīgos faktus un dokumentus.

a) Izraisošie faktori un procedūras uzsākšana

PPD 44. pants

"Starptautiskās aizsardzības statusa atņemšana

Dalībvalstis nodrošina, ka izvērtēšanu, lai konkrētai personai atņemtu starptautiskās aizsardzības statusu, var uzsākt, ja tiek konstatēti jauni elementi vai atklājas fakti, kas norāda, ka pastāv iemesli, lai atkārtoti izskatītu viņa starptautiskās aizsardzības pamatotību."

Statusa zaudēšanas apsvērumu iespējamos izraisītājfaktorus var iedalīt divās grupās atkarībā no tā, vai iespējamā statusa zaudēšana būtu personas individuālo darbību vai rīcības sekas vai arī izmainītu apstākļu sekas. Tālāk uzskaitītie izraisošie faktori neveido pilnīgu sarakstu.

1. Ar bēgļa rīcību saistītie faktori

Apsverot izraisītājfaktorus, kas ir saistīti ar indivīda rīcību, galvenais būs novērtējums par bēgļa **faktisko nodomu** attiecībā uz valsts aizsardzības izmantošanu. Tāpēc ir jāņem vērā arī bēgļa deklarācijas.

Bēglis ir brīvprātīgi atkārtoti izmantojis savas pilsonības valsts aizsardzību

- **Pase vai citi dokumenti, ko bēglim ir izsniegušas attiecīgās valsts iestādes.**

  Bēglis, kurš pēc paša vēlēšanās vēršas savas izcelsmes valsts vēstniecībā vai konsulātā, lai iegūtu dokumentu (dzimšanas apliecību, citu personu apliecinošu dokumentu) vai noformētu jaunu pasi.

- **Ziņojumi no citām valsts iestādēm, piemēram, policijas, robežsardzes, vēstniecības vai konsulātiem ārvalstīs.**

Par bēgļa aizbraukšanu uz izcelsmes valsti vai atgriešanos no tās šīs iestādes var uzzināt uz robežas vai tad, kad bēglis iesniedz pieteikumu uzturēšanās atļaujas atjaunošanai vai citiem pakalpojumiem un uzrāda attiecīgos dokumentus. Šādi dokumenti var iekļaut:

- **lidojumu biļetes,**
- **zīmogus pasē**.

Zīmogi pasē norāda ne tikai atgriešanos, bet arī uzturēšanās ilgumu un to, cik reizes persona ir devusies uz savu izcelsmes valsti.

Bēglis ir brīvprātīgi atguvis savu pilsonību pēc tās zaudēšanas

- Personai ir izsniegti **dokumenti**, kas apliecina atgūto pilsonību.
- Izmaiņas valstspiederības **likumdošanā** izcelsmes valstī kā sākumpunkts novērtējuma uzsākšanai.

Bēglis ir ieguvis jaunu valstspiederību un bauda savas jaunās valstspiederības valsts aizsardzību

- Iegūta **jauna pase**, kas apliecina, ka bēglis ir ieguvis jaunu valstspiederību.
- **Tieša informācija** no iestādēm, kas ir atbildīgas par pilsonības piešķiršanu patvēruma valstī.
- Attiecīgās valsts oficiālajos vēstnešos publicēts **naturalizēto personu saraksts**.

Bēglis ir brīvprātīgi no jauna atsācis dzīvot valstī, kuru bija atstājis vai ārpus kuras bija palicis, baidoties no vajāšanas

- **Personas paziņojumi** un vēlme palikt un atsākt dzīvot no jauna savā izcelsmes valstī.
- Attiecīgie **dokumenti**, kas ir saistīti ar pieteikuma iesniedzēja darbībām izcelsmes valstī. Tie var būt, piemēram, dokumenti saistībā ar darbu, kuru bēglis ir uzņēmies, vai ar īpašumu, kas iegādāts izcelsmes valstī.
- **Citu valsts iestāžu, piemēram, policijas, robežsardzes, vēstniecības vai konsulārā dienesta ārvalstīs, ziņojumi**, kas var sniegt pierādījumus par atgriešanos, kā minēts iepriekš.
- **Neoficiāli ziņojumi vai informācija** par iespējamu atgriešanos, kas jāizvērtē ar pienācīgu rūpību, iekļaujot attiecīgās personas motīvus.

Kontrolsaraksts ar izraisītājiem, kas saistīti ar indivīda rīcību

- ☐ Pases vai citu attiecīgu dokumentu izsniegšana
- ☐ Dokumenti, kas apliecina jauno valstspiederību
- ☐ Pierādījumi par atgriešanos izcelsmes vai iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas valstī
- ☐ Pierādījumi par apmešanos izcelsmes valstī
- ☐ Oficiāla informācija/ziņojums no citām iestādēm
- ☐ Neoficiāla informācija/ziņojums no citas personas, novērtēts ar pienācīgu piesardzību
- ☐ IVI ziņojumi
- ☐ Saņēmēja deklarācijas, lai pamatotu savus faktiskos nodomus.

PIEZĪME. Attiecībā uz iepriekš minēto izraisošo faktoru novērtējumu novērtējumā ļoti svarīgs ir saņēmēja brīvprātības jēdziens (kā aprakstīts iepriekš sadaļā “Ar bēgļa rīcību saistītie faktori”).

2. Ar apstākļu maiņu saistītie faktori

Uzsākot statusa zaudēšanas procedūru, ar apstākļu maiņu saistītie izraisošie faktori lielākoties rodas jaunas IVI pieejamības ietekmē. Tās var būt **drošības situācijas, politisko apstākļu, sociālās politikas vai tiesību aktu** izmaiņas attiecīgajās izcelsmes valstīs. Atbildīgais darbinieks uzzina šādus izraisošos faktorus ar atbildīgās iestādes iekšējo darbplūsmu palīdzību.

Jo īpaši dalībvalstis izmanto IVI, lai novērtētu, vai apstākļi izcelsmes valstī ir būtiski un pastāvīgi mainījušies, un pārbaudītu, vai joprojām pastāv saņēmēja bailes no vajāšanas vai reāls nopietna kaitējuma risks. IVI ziņojumu izmantošana var būt sistemātiska, piemēram, dalībvalstu administrāciju attiecīgajām vienībām periodiski sniedzot ziņojumus par situāciju izcelsmes valstī (skatīt, piemēram, V nodaļu "Liela mēroga statusa zaudēšanas uzdevumi"). Tomēr ir iespējami arī *ad hoc* IVI ziņojumi, piemēram, tādi, kas pieprasīti saņēmēja uzturēšanās atļaujas atjaunošanas pārskatīšanas procesā. Arī saņēmēja atgriešanās savā izcelsmes valstī var izraisīt šādu izpēti. Ir svarīgi uzsvērt, ka papildus attiecīgajai IVI administrācijai ir jāņem vērā saņēmēja personiskā situācija un individuālās īpašības, jo tās var būt mainījušās kopš sākotnējā lēmuma pieņemšanas brīža un tāpēc, ka apstākļu maiņa izcelsmes valstī var ļoti atšķirīgi ietekmēt dažādas personas.

b) Informācijas sniegšana

Tiklīdz ir izvērtēts, ka jāsāk statusa zaudēšanas lieta, starptautiskās aizsardzības saņēmējs ir par to attiecīgi jāinformē.

PPD 45. panta 1. punkts.

1. Dalībvalstis nodrošina, ka, ja kompetentā iestāde apsver iespēju atņemt starptautisko aizsardzību trešās valsts valstspiederīgajam vai bezvalstniekam saskaņā ar Direktīvas 2011/95/ES 14. vai 19. pantu, attiecīgā persona saņem šādas garantijas:

a) tikt informētai rakstiski, ka kompetentā iestāde atkārtoti izskata viņa kā starptautiskās aizsardzības saņēmēja atbilstību, kā arī par šādas atkārtotas izskatīšanas iemesliem; un

b) saņemt iespēju sniegt pamatojumu par to, kāpēc viņa starptautisko aizsardzību nevajadzētu atņemt, personiskajā intervijā saskaņā ar 12. panta 1. punkta b) apakšpunktu un 14. līdz 17. pantu, vai iesniedzot rakstisku paziņojumu.

Pirms tiek pieņemts lēmums par izbeigšanu, saņēmējs ir rakstiski jāinformē par to, ka tiek apsvērta izbeigšana, par šīs pārskatīšanas iemesliem un par saņēmēja iespēju norādīt iemeslus, kāpēc viņa statusu nevajadzētu atsaukt. Statusa pārskatīšanas iemesli var būt orientējoši, taču tiem jābūt pietiekami detalizētiem, lai ļautu saņēmējam sagatavoties personiskajai intervijai vai rakstiskā paziņojumā paust savu viedokli par to, kāpēc viņa statusu nevajadzētu anulēt.

Saņēmējiem sniegtās rakstiskās informācijas apjoms dažādās valstīs ir atšķirīgs. Viena prakse ir tāda, ka informācijas vēstulē par procesa sākšanu tiek iekļauta konkrēta informācija par iemesliem, bet ne obligāti informācijas avotiem. Ja, piemēram, administrācija izvērtē aizsardzības atkārtotu izmantošanu gadījumos, kad ir informēta, ka persona ir atgriezusies savā izcelsmes valstī, administrācija informācijas avotu neatklāj līdz intervijai (ja avots ir oficiāls, piemēram, robežpolicija). Citu dalībvalstu praksē administrācija cenšas panākt līdzsvaru starp informatīvajā vēstulē un intervijas laikā sniegto informāciju.

Šajā posmā sniegtā informācija var ietvert turpmāko procedūras posmu aprakstu, kā arī atsauci uz iespēju pārsūdzēt iespējamu negatīvu lēmumu.

c) Personiskā intervija

Ieteicams noorganizēt personisku interviju, kuras laikā administrācija var detalizēti izskaidrot iemeslus, kāpēc ir izmantoti statusa zaudēšanas apsvērumi, un saņēmējs var izskaidrot jebkādus iemeslus, kāpēc statusa zaudēšana var nebūt piemērojama viņa personīgajā situācijā ([57]). Personiska intervija ļauj tālāk izvērtēt visas uzticamības problēmas, kas var rasties saistībā ar saņēmēja izvirzītajiem pretargumentiem. Ja personiskas intervijas netiek organizētas sistemātiski, ir svarīgi paredzēt intervijas iespēju, pārskatot rakstiskos apgalvojumus, lai noskaidrotu nenoteiktus vai neskaidrus elementus, kas var izrietēt no rakstiskajiem paziņojumiem. Šāda intervija var būt arī kā sākums, lai vajadzības gadījumā sīkāk izpētītu visus jaunos saņēmēja izvirzītos elementus.

Turklāt ir ieteicams, lai atbildīgie darbinieki, kuri ir atbildīgi par statusa zaudēšanas interviju un/vai novērtēšanu, būtu apguvuši specializētu apmācību par statusa zaudēšanu ([58]) un aizsardzības izbeigšanu, piemēram, *EASO* apmācības moduli "Aizsardzības izbeigšana".

Personiskās intervijas prasības ir sīki izklāstītas PPD 15. pantā. Personiskajai intervijai parasti ir jānotiek bez ģimenes locekļu klātbūtnes (ja vien tas netiek uzskatīts par nepieciešamu attiecīgai pārbaudei), turklāt apstākļos, kas nodrošina konfidencialitāti. Dalībvalstīm ir jāveic atbilstoši pasākumi, lai nodrošinātu personisku interviju veikšanu tādos apstākļos, kas saņēmējam ļauj paust savu viedokli. Visbeidzot dalībvalstis var paredzēt noteikumus par trešo personu klātbūtni personiskajā intervijā.

Turklāt *UNHCR* ([59]) sniedz šos ieteikumus statusa zaudēšanas procesa izbeigšanas gadījumiem:

- intervija notiek piemērotā vidē,
- intervijas laikā tiek ievērota empātiska attieksme,
- intervijai tiek veltīts nepieciešamais laiks,
- ja pieteikuma iesniedzējs nespēj izturēt spriedzi, tikšanās, iespējams, jāieplāno vēlreiz, lai interviju atsāktu vēlāk,
- ir svarīgi paturēt prātā, ka traumatisku atmiņu atdzīvināšana pēc daudziem gadiem var izraisīt traumas simptomu pasliktināšanos vai atkārtotu uzliesmojumu,
- jautājumi par psiholoģiskām problēmām un seksuāliem jautājumiem daudzās sabiedrībās tiek uzskatīti par tabu, un intervētājam vajadzētu izrādīt cieņpilnu izpratni par šiem apstākļiem.

([57]) Saskaņā ar *UNHCR, Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations* tiesības tikt uzklausītam, tostarp individuāla intervija pirmajā instancē, ir iekļautas procesuālo jautājumu minimālo procesuālo standartu skaitā (skatīt 29. un 42. punktu)

([58]) Saskaņā ar *UNHCR, Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations* "Valdības amatpersonām, kas lemj par atbrīvojumiem, jābūt pieredzei bēgļa statusa noteikšanā (*RSD*) un, ja iespējams, atbrīvojuma procedūrās" (9. punkts).

([59]) *UNHCR*, *Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations*, 2011, op. cit., fn. 53, 51.–53. punkts.

1. Intervijas struktūra

Pirms intervijas vienmēr ir svarīgi iegūt atbilstošu IVI. Turklāt, pamatojoties uz informāciju par lietu, var būt lietderīgi noteikt attiecīgās izpētāmās tēmas.

Saistītais *EASO* rīks

Norādījumus par to, kā veikt augstas kvalitātes interviju, var atrast dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata. Personiskā intervija*, 2014. gads.

Katrai statusa zaudēšanas atrunai intervijas laikā, izskatot statusa zaudēšanas lietas, ir jāizpēta dažādas tēmas. Tālāk ir sniegti saraksti kā iedvesmas avots, tomēr tie nav pilnīgi. Jautājumi un tēmas ir jāpielāgo katrai lietai.

Brīvprātīga atkārtota aizsardzības izmantošana valstspiederības valstī – izpētāmās tēmas

- Iemesli, kādēļ izcelsmes valsts iestādēm tika pieprasīta pases / citu dokumentu izsniegšana.
- Kā ir izmantota pase/dokumenti? Kādā kontekstā, ar kādu gala rezultātu?
- Vai persona ir ceļojusi? Ja ir, vai persona ir izmantojusi pasi un uz kurieni ceļojusi?
- Kā persona ieguva pasi/dokumentus?
- Vai personai ir izsniegti citi dokumenti?
- Kādas tiesības ir saistītas ar pases/dokumenta izsniegšanu?

Brīvprātīga valstspiederības atgūšana – tēmas, kas jāizpēta

- Vai atgūšana notika automātiski?
- Vai persona ir kaut ko aktīvi darījusi, lai panāktu atgūšanu?
- Vai valstspiederības atgūšana praksē ir efektīva?
- Vai personai ir pieejami atgūšanas dokumenti?

Jaunas valstspiederības iegūšana – tēmas, kas jāizpēta

- Vai persona patiešām ir ieguvusi jauno valstspiederību vai arī jaunas valstspiederības iegūšana ir tikai iespēja?
- Vai jaunās valstspiederības iegūšana praksē ir efektīva?
- Vai jaunās valstspiederības valstī pastāv bailes no vajāšanas vai nopietna kaitējuma riska?

Brīvprātīga dzīves atsākšana valstspiederības/pastāvīgās dzīvesvietas valstī – tēmas, kas jāizpēta

- Kādi bija iemesli, lai atgrieztos valstspiederības/pastāvīgās dzīvesvietas valstī?
- Kā personai veicās ar dzīvi izcelsmes valstī (piemēram, mājoklis, darbs, personīgās mantas, bērnu skola)?
- Kā šī persona rīkojās, sazinoties ar iestādēm savā izcelsmes valstī? Kādi pieprasījumi tika iesniegti iestādēm?
- Kādas saistības saņēmējs uzņēmās pret izcelsmes valsts sabiedrību un iestādēm?

- Cik ilgs laiks tika pavadīts valstspiederības/pastāvīgās dzīvesvietas valstī? Kāds bija uzturēšanās ilguma iemesls?
- Kādi ir ekonomiskās un sociālās iekārtošanās nosacījumi un prasības valstspiederības/pastāvīgās dzīvesvietas valstī?
- Vai persona sazinās ar tuviem ģimenes locekļiem attiecīgajā valstī, tādējādi liekot domāt par nodomu atsākt tur dzīvot no jauna?
- Vai personai ir izdevies apmesties bez problēmām?

Bailes no vajāšanas vairs nav pamatotas – vairs nav reāla nopietna kaitējuma riska

Intervijas laikā sākotnējais novērtējums, kura rezultātā tika piešķirta starptautiskā aizsardzība, ir jāatsāk un jāpārskata, ņemot vērā apstākļu izmaiņas.

- Vai mainītie apstākļi novērš vajāšanas un/vai nopietna kaitējuma risku?
- Vai mainītie apstākļi nodrošina efektīvu aizsardzību saņēmējam izcelsmes valstī?
- Vai, neraugoties uz apstākļu maiņu, ir kādi citi/jauni iemesli bailēm no vajāšanas vai nopietna kaitējuma riskam?

Tēmas, kas jāizpēta vai jānovērtē, kad saņēmējs iesniedz dokumentus

Īpaša uzmanība jāpievērš arī dokumentu iesniegšanai un novērtēšanai intervijas laikā ([60]).

- Kā dokuments tika iegūts?
- Jāpārbauda, vai pasēs ir ieceļošanas/izceļošanas zīmogi un/vai vīzas.
- Ko saņēmējs vēlas pierādīt ar dokumentu; kā tas ir saistīts ar konkrētu būtisko faktu?
- Vai saskaņā ar vispārējo informāciju sniegtā dokumenta veids pastāv? Vai tas atbilst IVI?
- Vai dokumentā ir iekšējas pretrunas?
- Vai saturs ir saderīgs ar saņēmēja paziņojumiem?
- Vai saturs ir saderīgs ar IVI?
- Vai dokumenta saturs ir precīzs?
- Vai dokuments ir tiešs ziņojums par būtisku faktu? Vai informācija nāk no tieša avota vai arī tā ir saņēmēja paziņojumu atkārtošana?

d) Pierādījumu izvērtēšana

Pēc personiskās intervijas notiek pierādījumu novērtēšanas process. Šajā procesā ir svarīgi identificēt būtiskos faktus, kas var novest pie statusa zaudēšanas, un novērtēt par katru būtisko faktu savāktos pierādījumus.

Lai piemērotu statusa zaudēšanas atrunas, darbiniekiem, kuri nodarbojas ar statusa zaudēšanas lietām, pārbaudes laikā ir ārkārtīgi svarīgi iepazīt ne tikai ar katras atsevišķas lietas faktus, bet arī ar vispārējo situāciju izcelsmes valstī. Atbildīgajiem darbiniekiem ir jābūt pieejamai attiecīgai un atjauninātai informācijai no dažādiem uzticamiem avotiem, piemēram, *EASO* un *UNHCR*, un tā jāņem vērā.

([60]) Skatīt arī dokumentu *EASO praktiskā rokasgrāmata. Pierādījumu izvērtēšana*, 2015. gads, 2.3. iedaļa "Izvērtēt dokumentus", 13. lpp.

EASO IVI portāls

EASO IVI portāls nodrošina piekļuvi IVI, ko izmanto aizsardzības statusa noteikšanas procedūrās. Tajā ir pieejama rūpīgi atlasīta informācija par izcelsmes valstīm, kuru savā darbā izmanto patvēruma procedūrā iesaistītie speciālisti, tostarp IVI pētnieki, atbildīgās amatpersonas, lēmumu pieņēmēji un politikas veidotāji, juristi, juridiskās palīdzības sniedzēji un tiesneši.

Plašākas norādes atbildīgajiem darbiniekiem par to, kā pārbaudes procesā izmantot IVI, skatiet dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata par izcelsmes valsts informācijas izmantošanu ierēdņiem, kuri izskata starptautiskās aizsardzības pieteikumus*, 2020. gads.

Atkarībā no piemērotās statusa zaudēšanas atrunas pierādījumu izvērtēšanā galvenā uzmanība būs jāpievērš:

- statusa zaudēšanas atrunu specifiskajiem rekvizītiem: aizsardzības atkārtota iegūšana, zaudētās pilsonības atgūšana, jaunas pilsonības iegūšana, dzīves atsākšana no jauna izcelsmes valstī,
- riska novērtējumam, kas saistīts ar jau pieņemtiem iemesliem vai iemesliem, tostarp aizsardzības pieejamību,
- pilnai izvērtēšanai par jauniem starptautiskās aizsardzības nepieciešamības pamatojumiem vai iemesliem.

Lai sāktu izvērtēšanu, atbildīgajam darbiniekam ir jāapkopo attiecīgā informācija:

- saņemot paziņojumu no saņēmēja:
  - personiskā intervijā,
  - rakstiskā paziņojumā,
  - saņēmēja iesniegtajos dokumentos,
- ievācot pierādījumus no citiem avotiem:
  - IVI,
  - ekspertu ziņojumi,
  - medicīnisko un psiholoģisko pārbaužu ziņojumi,
  - informācija no citām personām (piemēram, liecinieka) ([61]),
  - informācija no citām dalībvalstīm.

Kad būtiskie fakti ir apzināti un pierādījumi savākti, atbildīgais darbinieks veiks ticamības izvērtēšanu, pārbaudot iekšējās un ārējās ticamības aspektus. Kad ticamības novērtējums ir pabeigts, atbildīgais darbinieks turpina riska izvērtēšanu, pamatojoties uz pieņemtajiem būtiskajiem faktiem.

([61]) Ne visiem avotiem ir vienāda pierādījuma vērtība. Tas ir atkarīgs no lietas un avota uzticamības.

KD 14. panta 2. punkts un 19. panta 4. punkts

KD 14. panta 2. punkts: "Neskarot 4. panta 1. punktā noteikto bēgļa pienākumu darīt zināmus visus būtiskos faktus un sniegt visu attiecīgo viņa rīcībā esošo dokumentāciju, dalībvalsts, kas piešķīrusi **bēgļa statusu** (uzsvars pievienots), individuāli par katru personu **parāda** (uzsvars pievienots), ka attiecīgā persona zaudējusi bēgļa statusu vai nekad nav bijusi bēglis saskaņā ar šā panta 1. punktu."

19. panta 4. punkts: "Neierobežojot 4. panta 1. punktā noteikto trešās valsts valstspiederīgā vai bezvalstnieka pienākumu darīt zināmus visus būtiskos faktus un sniegt visu attiecīgo viņa rīcībā esošo dokumentāciju, dalībvalsts, kas piešķīrusi **alternatīvās aizsardzības statusu** (uzsvars pievienots), individuāli par katru personu **parāda** (uzsvars pievienots), ka attiecīgā persona vairs nav vai vispār nav tiesīga saņemt alternatīvo aizsardzību saskaņā ar šā panta 1., 2. un 3. punktu."

Statusa zaudēšanas procedūras piemērošanas laikā **pierādīšanas pienākums** gulstas uz patvēruma iestādēm. Lai pieņemtu attiecīgu lēmumu par statusa zaudēšanu, patvēruma iestādei ir jāpierāda, ka attiecīgajai personai vairs nav nepieciešama starptautiskā aizsardzība. Jo īpaši patvēruma iestādei ir jāpamato, ka Bēgļa statusa vai alternatīvā aizsardzības statusa saņēmēja statusa zaudēšanai tiek piemēroti izsmeļošus pamatojumus, kas paredzēti KD 11. un 16. pantā. Tomēr lietas izskatīšanas laikā pierādīšanas pienākums var pāriet atpakaļ uz saņēmēju, ja runa ir par viņa pastāvīgu atteikšanos izmantot izcelsmes valsts aizsardzību, neraugoties uz apstākļu izmaiņām. Statusa zaudēšanas lietas izskatīšanas laikā pierādīšanas pienākums tiek dalīts, ja runa ir par iespējamu jaunu, pamatotu baiļu no vajāšanas vai nopietna kaitējuma riska konstatēšanu, kas notiek parastās pārbaudes procedūras laikā.

Runājot konkrētāk, attiecībā uz pierādīšanas pienākumu, ko piemēro, novērtējot faktus un apstākļus saskaņā ar KD 4. panta 4. punktu, "fakts, ka pieteikuma iesniedzējs jau bijis pakļauts vajāšanai vai būtiskam kaitējumam vai tiešiem šādas vajāšanas vai šāda kaitējuma draudiem, ir nopietna norāde uz pieteikuma iesniedzēja pamatotajām bailēm no vajāšanas vai uz reālu risku ciest būtisku kaitējumu, ja vien nav dibinātu iemeslu uzskatīt, ka šāda vajāšana vai būtisks kaitējums netiks atkārtoti."

Attiecībā uz statusa zaudēšanas lietām saskaņā ar EST spriedumu *Abdulla* ([62]) lietā 4. panta 4. punktu var piemērot, ja kompetentās iestādes plāno atņemt bēgļa statusu apstākļu izmaiņu dēļ, kā paredzēts KD 11. panta 1. punkta e) apakšpunktā, lai parādītu, ka joprojām pastāv pamatotas bailes no vajāšanas citu apstākļu dēļ (nevis to apstākļu, kuru dēļ persona tika atzīta par bēgli).

Šādā situācija it īpaši var rasties, ja bēglis pamatojas uz citu vajāšanas iemeslu (nevis bēgļa statusa piešķiršanas laikā minēto), un:

- pirms sākotnējā starptautiskās aizsardzības pieteikuma iesniegšanas persona ir cietusi no darbībām vai vajāšanas draudiem cita iemesla dēļ, bet pēc tam uz to nepaļāvās,
- šī iemesla dēļ persona ir cietusi no vajāšanas darbībām vai draudiem pēc savas izcelsmes valsts pamešanas, un šo darbību vai draudu izcelsmes vieta ir šī valsts.

No otras puses, ja bēglis atsaucas uz tiem pašiem faktiem, uz kuru pamata viņam tika piešķirts bēgļa statuss, un iesniedz kompetentajām iestādēm pierādījumus, ka pēc šāda statusa piešķiršanas pamatā esošo faktu izbeigšanas ir sekojuši citi fakti, kas radīja bailes no vajāšanas šī paša iemesla dēļ, tad lietas novērtējums parasti tiek veikts saskaņā ar KD 11. panta 2. punkta noteikumiem par apstākļu izmaiņu būtiskā rakstura izvērtēšanu. Jo īpaši šajā gadījumā kompetentajām iestādēm ir jānovērtē, vai apgalvotā

([62]) EST, 2010, *Abdulla*, op.cit., fn. 18.

apstākļu maiņa – piemēram, viena vajātāja pazušana, kam seko cita vajātāja parādīšanās – ir tik nozīmīga, ka bēgļa bailes no vajāšanas vairs nevar uzskatīt par pamatotām ([63]).

Jāņem vērā, ka gadījumos, kad saņēmējs atsakās sadarboties ar patvēruma iestādēm personiskas intervijas laikā, šāda palīdzības saņēmēja nesadarbošanās nav pamats statusa zaudēšanai. Saņēmējam var jautāt, vai viņš vēlas, lai izvērtēšana notiktu citā veidā, piemēram, iesniedzot rakstisku paziņojumu ([64]). Tomēr sadarbības trūkums, iespējams, var izraisīt neatbilstību vienai no 4. panta 5. punkta ([65]) prasībām par pieteikuma pamatojumu.

Saistītais *EASO* rīks

Sīkākas norādes par to, kā pabeigt pierādījumu izvērtēšanu, skatiet dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata. Pierādījumu izvērtēšana*, 2015. gads.

e) Lēmuma sastādīšana

Pēc pierādījumu izvērtēšanas atbildīgais darbinieks veic statusa zaudēšanas iemeslu piemērojamības analīzi. Lēmumā atbildīgajam darbiniekam ir jāparāda, ka ir piemērojami visi statusa zaudēšanas iemesla kritēriji, ņemot vērā visus atsevišķos lietas elementus. Atbildīgajam darbiniekam būtu jāņem vērā, vai saņēmēja darbības var aktivizēt vairāk nekā viena statusa zaudēšanas un/vai atsaukšanas noteikuma piemērošanu. Dalībvalstu prakse var atšķirties, ja ir runa par konkrētas darbības izskatīšanu saskaņā ar vienu vai vairākām statusa zaudēšanas atrunām, ja pastāv nepieciešamie elementi.

1. Rakstisks lēmums

Saskaņā ar PPD 45. panta 3. punktu "Dalībvalstis nodrošina, ka kompetentās iestādes lēmums atņemt starptautisko aizsardzību tiek sniegts rakstiski. Lēmumā tiek norādīts juridiskais un faktiskais pamatojums..."

Tāpēc rakstiskajā lēmumā ir jāietver lietas fakti un piemērojamās tiesību normas.

([63]) EST, 2010. gads, *Abdulla*, op. cit., fn. 18, 92.–100. punkts.

([64]) Skatīt h iedaļu Praktiski izaicinājumi, sazinoties ar saņēmējiem statusa zaudēšanas procesā.

([65]) Pārstrādātās KD 4. panta 5. punkts: "Ja dalībvalstis piemēro principu, saskaņā ar kuru pieteikuma iesniedzēja pienākums ir pamatot starptautiskās aizsardzības pieteikumu, un ja pieteikuma iesniedzēja paziņojumos norādīti aspekti nav pamatoti ar dokumentāriem vai citādiem pierādījumiem, šiem aspektiem nav nepieciešams apstiprinājums, ja ir izpildīti šādi nosacījumi: a) pieteikuma pielicis patiesas pūles, lai pamatotu savu pieteikumu; b) visas attiecīgās sastāvdaļas, kas ir pieteikuma iesniedzēja rīcībā, ir iesniegtas un ir sniegts pietiekams pamatojums attiecībā uz jebkādu citu attiecīgu sastāvdaļu neesamību; c) pieteikuma iesniedzēja paziņojumi tiek uzskatīti par saskaņotiem un ticamiem un nav pretrunā ar specifisku un vispārēju informāciju, kas pieejama par pieteikuma iesniedzēja lietu; d) pieteikuma iesniedzējs iesniedzis starptautiskās aizsardzības pieteikumu pie pirmās iespējas, ja vien pieteikuma iesniedzējs nevar apliecināt, ka viņam bijuši pamatoti iemesli, kāpēc tas nav izdarīts; un e) konstatēts, ka pieteikuma iesniedzējam kopumā var uzticēties."

f) Paziņojums par lēmumu un efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis

PPD 45. panta 3. punkts: procedūras noteikumi

"Dalībvalstis nodrošina, ka kompetentās iestādes lēmums atņemt starptautisko aizsardzību tiek sniegts rakstiski. Lēmumā tiek norādīts juridiskais un faktiskais pamatojums, un informāciju, kā apstrīdēt lēmumu, sniedz rakstiski."

Par lēmumu saņēmējam ir jāpaziņo rakstiski. Līdzās faktiskajam lēmumam un lēmuma faktiskajam un juridiskajam pamatojumam paziņojumā ir jāiekļauj arī informācija par pārsūdzības iespējām saskaņā ar PPD 45. panta 3. punktu. Lēmumā var sniegt arī informāciju par juridiskās palīdzības iespējām.

1. Efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis

Dalībvalstīm jānodrošina, ka pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli tiesā vai tribunālā pret lēmumu, kura pamatā ir kāda no statusa zaudēšanas atrunām.

PPD 46. pants: tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli

"1. Dalībvalstis nodrošina, ka pieteikuma iesniedzējiem ir tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību tiesā saistībā ar:

a) pieņemto lēmumu par to starptautiskās aizsardzības pieteikumu…

(..)

c) lēmumu atņemt starptautisko aizsardzību saskaņā ar 45. pantu.

(..)

3. Lai izpildītu 1. punkta prasības, dalībvalstis nodrošina, ka ar efektīvu tiesisko aizsardzību ir nodrošināta faktiskā un juridiskā pamatojuma pilnīga un *ex nunc* pārbaude, tostarp attiecīgā gadījumā pārbaude par starptautiskās aizsardzības nepieciešamību saskaņā ar Direktīvu 2011/95/ES, vismaz attiecībā uz pārsūdzības procedūrām pirmās instances tiesā.

4. Dalībvalstis paredz saprātīgus termiņus un citus nepieciešamus noteikumus, lai pieteikuma iesniedzējs varētu izmantot savas tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību saskaņā ar 1. punktu. Termiņi nav tādi, kas šādu izmantošanu darītu neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtinātu.

(..)

5. Neskarot 6. punktu, dalībvalstis ļauj pieteikuma iesniedzējiem palikt teritorijā līdz termiņam, kurā beidzas viņu iespēja izmantot tiesības uz efektīvu tiesisko aizsardzību, un, ja šādas tiesības ir izmantotas noteiktajā termiņā – līdz tiesiskās aizsardzības iznākumam.

PPD 46. pantā ir noteikts, ka efektīvs tiesiskās aizsardzības līdzeklis ietver gan faktu, gan tiesību jautājumu pilnīgu *ex nunc* pārbaudi. Līdz ar to lietas izskatīšanai un novērtēšanai otrajā instancē jābūt līdzvērtīgai pašas administrācijas izvērtējumam ([66]).

Dalībvalstīm ir jānodrošina saprātīgi termiņi un citi nepieciešamie noteikumi, lai saņēmējs varētu izmantot savas tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli saskaņā ar PPD 46. panta 4. punktu. Lai

([66]) Skatīt arī EST 2020. gada 9. septembra spriedumu *JP* v *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides*, C-651/19, ECLI:EU:C:2020:681. Kopsavilkums pieejams *EASO* judikatūras datubāzē.

izpildītu šo prasību, administrācija var noteikt termiņu, kurā saņēmējs var pārsūdzēt lēmumu. Tomēr lēmuma pārsūdzēšanas termiņš nedrīkst padarīt šādu darbību neiespējamu vai pārmērīgi apgrūtināt.

Turklāt saskaņā ar PPD 46. panta 5. punktu saņēmējam būtu jāļauj palikt valstī, kamēr apelācija tiek izskatīta augstākā administratīvā iestādē vai tiesā.

g) Īpaši apsvērumi par neaizsargātām personām

Jau pašā statusa zaudēšanas procesa sākumā ir svarīgi pievērst uzmanību neaizsargāto personu kategorijām, lai tām sniegtu pienācīgu atbalstu visa statusa zaudēšanas procesa laikā.

UNHCR norāda, ka saņēmējiem ar traumām un/vai garīga rakstura traucējumiem var būt nepieciešams atvieglot pierādīšanas pienākumu, un tiesnesim var nākties meklēt informāciju citur, izmantojot jebkādus pieejamus ārējus informācijas avotus, tostarp informāciju par izcelsmes valsti, medicīniski-juridiskus ziņojumus vai sarunas ar ģimenes locekļiem. Parasti šāda pārbaude ietver lielāku meklēšanas apjomu nekā citos gadījumos, tostarp pieteikuma iesniedzēja pagātnes vēstures un pagātnes rūpīgu pārbaudi" ([67]).

Bērni. Ja tiek aktivizēts faktors, kas izraisa statusa zaudēšanas procesa sākšanu, pirmkārt ir jāņem vērā bērna intereses ([68]).

Citas neaizsargātu personu kategorijas. Būtiski ir izpētīt starptautiskās aizsardzības piešķiršanas brīža apstākļus un izvērtēt, cik lielā mērā ir ņemtas vērā saņēmēja īpašās vajadzības, kā arī personas aktuālās īpašās vajadzības.

1. Personiskā intervija

Bērni. Lietās, kas skar bērnus, ir jāizmanto bērniem draudzīga pieeja un, ja viņi ir bez pavadības, jāpiedalās bērna pārstāvim. Jāizvērtē iespēja intervēt vai neintervēt bērnu, ņemot vērā viņa intereses. Ja intervija tiek uzskatīta par nepieciešamu, tā jāveic atbildīgajam darbiniekam, kurš ir apmācīts darbam ar bērniem un viņu izjautāšanai. Visas intervijas laikā ir jāņem vērā bērna īpašās vajadzības un intereses.

Citas neaizsargātu personu kategorijas. Intervējot citu kategoriju neaizsargātas personas, atbildīgajam darbiniekam ir jānovērtē, vai attiecīgā persona ir piemērota intervijai un saprot, par ko ir intervija un kādas sekas var būt viņas paziņojumiem. Šie apsvērumi it īpaši attiecas uz personām ar invaliditāti un fiziskiem, garīgiem vai psihosociāliem stāvokļiem. Ja tiek novērtēts, ka personu var izjautāt, tad var pārbaudīt, vai šai personai uz interviju nevajadzētu ierasties trešajai personai, kura sniegtu atbalstu un palīdzību. Atbildīgajam darbiniekam ir jāņem vērā visas īpašās vajadzības vai īpašās procesuālās garantijas, kas jāievēro intervijas laikā, un jānodrošina attiecīgie atbalsta pasākumi.

([67]) UNHCR, *Guidelines on Exemption Procedures in respect of Cessation Declarations*, 2011, op. cit., fn. 53, 59. punkts.

([68]) Norādes par to, kā sniegt atbilstošu atbalstu bērniem, skatiet dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata par bērna interesēm patvēruma procedūrās*, 2019. gads.

2. Paziņojums par lēmumu

Bērni. Pēc lēmuma pieņemšanas ir jānovērtē, kā bērnam paziņots par lēmumu. Vispiemērotāk būtu lēmumu paziņot un izskaidrot mutiski aizbildņa/likumīgā pārstāvja/vecāku klātbūtnē. Svarīgi ir arī veltīt laiku, lai bērnam izskaidrotu visus būtiskos aspektus un lietas turpmākos soļus.

Citas neaizsargātās personas. Labākā pieredze liecina, ka, lemjot par lēmuma paziņošanas laiku un kārtību, ir jāņem vērā personas individuālie apstākļi un īpašās vajadzības. Dažām kategorijām, piemēram, personām ar invaliditāti, varētu būt piemērotāka lēmuma paziņošana mutiski, turklāt tādas trešās personas klātbūtnē, kura atbalstītu attiecīgo personu. Tomēr, ja ir konfidencialitātes prasības, trešās personas nebūtu jāinformē par pieņemtā lēmuma saturu. Atkarībā no apstākļiem var arī izvērtēt, ka papildus rakstveida lēmuma un pamatojuma sniegšanai būtu jāveltī laiks arī lēmuma skaidrojumam un lietas turpmākajām darbībām.

Kontrolsaraksts. Izraisošo faktoru un procedūras uzsākšanas piemēri

I. Ar bēgļa rīcību saistītie faktori

a. *Brīvprātīga atkārtota aizsardzības izmantošana valstspiederības valstī*

- ☐ Atgriešanās izcelsmes valstī
- ☐ Atkārtoti braucieni
- ☐ Valstspiederības pases iegūšana un izmantošana
- ☐ Citu iestāžu, piemēram, policijas, robežsardzes, vēstniecības vai konsulātu ārvalstīs, ziņojumi
- ☐ Lidojuma biļetes un/vai norādes ceļošanas dokumentos
- ☐ Saņēmēja paziņojumi

b. Brīvprātīga atkārtota valstspiederības iegūšana

- ☐ Bēglim izsniegtie dokumenti, kas apliecina atgūto valstspiederību;
- ☐ Saņēmēja paziņojumi.

c. Jaunas valstspiederības iegūšana un savas jaunās valstspiederības valsts aizsardzība

- ☐ Jaunas pases iegūšana
- ☐ Bēgļa paziņojumi

d. Brīvprātīga dzīves atsākšana no jauna valstī, kuru bēglis ir pametis

- ☐ Saistītie dokumenti
- ☐ Pierādījumi par atgriešanos un iekārtošanos, piemēram, citu iestāžu, tostarp vēstniecības vai konsulāta ārvalstīs, ziņojumi
- ☐ Saņēmēja vai citas personas paziņojumi

II. Ar apstākļu maiņu saistītie faktori

Apstākļu maiņa saistībā ar starptautiskās aizsardzības statusa atzīšanu

- ☐ Situācija izcelsmes valstī, kas reģistrēta IVI ziņojumā
- ☐ Pieteikuma iesniedzēja individuālo apstākļu izmaiņas, piemēram, statusa piešķiršanai būtiskas politiskās vai drošības situācijas izmaiņas.

Kontrolsaraksts. Procedūras apsvērumi statusa zaudēšanas procesa īstenošanā

1) Informācijas sniegšana

- ☐ Rakstiska informācija par to, ka ir ierosināta statusa zaudēšanas lieta, un šādas ierosināšanas attiecīgais pamatojums
- ☐ Saņēmējam sniegta informācija par viņa tiesībām un pienākumiem lietas izskatīšanas laikā

2) Personiskā intervija

- ☐ Ne visos gadījumos (atkarībā no dalībvalstu prakses) juridiska prasība, taču ir ieteicams saņēmējiem piedāvāt vismaz intervijas iespēju.
- ☐ Personiskās intervijas prasības ([69])
- ☐ Konkrēti izpētes temati (skatiet attiecīgos kontrolsarakstus iepriekš)

Pierādījumu izvērtēšana

- ☐ Informācijas ievākšana: paziņojumu vākšana no saņēmēja, pierādījumu vākšana no citiem avotiem (piemēram, IVI, ekspertu ziņojumi, informācija no citiem).
- ☐ Uzticamības rādītāju piemērošana

Juridiskā analīze / rakstisks lēmums

- ☐ Saņēmēja kvalifikācija piemērotajos statusa zaudēšanas pamatojumos
- ☐ Lēmuma, kurā ir norādīti lietas fakti un piemērojamās tiesību normas, rakstiska izsniegšana

Paziņojums par lēmumu / efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli

- ☐ Tiesības iesniegt apelāciju tiesā vai tribunālā
- ☐ Tiesības palikt valstī, kamēr tiek izskatīta apelācija

h) Praktiski sarežģījumi, sazinoties ar saņēmējiem statusa zaudēšanas procesā

Izbeigšanas procesā var rasties praktiski sarežģījumi, kas kavē pārbaudi. Jo īpaši var rasties šādas situācijas.

- Saņēmējs dzīvo ārzemēs.
- Saņēmējs nav sasniedzams.
- Saņēmējs neierodas uz ieplānoto interviju.

Kā minēts iepriekš, starptautiskās aizsardzības saņēmējam ir tiesības būt informētam par starptautiskās aizsardzības pārskatīšanu, un viņam ir jādod iespēja iesniegt iemeslus, kāpēc viņa starptautiskā aizsardzība nebūtu jāatceļ. Turklāt, kā noteikts PPD 46. panta 1. punkta c) apakšpunktā, saņēmējam ir tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli pret lēmumu par starptautiskās aizsardzības atņemšanu.

Tomēr gadījumos, kad tiek apsvērta statusa zaudēšana, pastāv iespēja, ka saņēmēju nevar atrast vai viņš dzīvo ārpus aizsardzības valsts. Tas var aizkavēt statusa zaudēšanas procesu vai pat novērst statusa zaudēšanu, jo saņēmēju nevar informēt par procesu vai nodrošināt iespēju sniegt iemeslus, kāpēc viņa starptautiskā aizsardzība nebūtu jāatņem saskaņā ar PPD 45. panta 1. punkta a) un b) apakšpunktu.

Saņēmēja atrašanās vietas noteikšanai var būt noderīga jebkura iepriekš iegūtā informācija. Ja notiek saziņa ar citām personām, lai saņemtu saņēmēja kontaktinformāciju, ir svarīgi ievērot konfidencialitāti. Citas personas nevajadzētu informēt par notiekošo statusa zaudēšanas procesu. Arī citām aizsardzības

([69]) Skatīt arī dokumentu *EASO praktiskā rokasgrāmata. Personiskā intervija*, 2014. gads.

valsts iestādēm var būt informācija par saņēmēju un viņa atrašanās vietu. Kā pēdējo līdzekli saņēmēju informēšanai varētu izmantot publisku paziņojumu, ja valsts tiesību aktos ir paredzēti skaidri noteikumi, kas paredz šādu iespēju. Būtu jānodrošina tiesības tikt uzklausītam, kā arī tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli un nepieciešamo konfidencialitāti. Šī iespēja būtu iepriekš jāpaziņo saņēmējam, vēlams lēmumā par starptautiskās aizsardzības piešķiršanu. Tas var būt īpaši piemēroti saistībā ar liela mēroga statusa zaudēšanas darbībām, kas sīkāk tiks aplūkotas V nodaļā "Liela mēroga izbeigšanas darbības".

Ja saņēmējs nav atrodams vai pazūd procesa laikā, katrā gadījumā atsevišķi jāizvērtē, vai ir iespējams turpināt statusa zaudēšanas procesu. Šajā novērtējumā var ņemt vērā dažus praktiskus apsvērumus.

Aspekti, kas jāņem vērā, sākot statusa zaudēšanas procesa posmu.

- Vai saņēmējs ir informēts, ka viņa starptautiskās aizsardzības statuss tiek pārbaudīts statusa zaudēšanas procesa gaitā.
- Vai ir kādi citi uzturēšanās atļauju pieteikumi, naturalizācijas vai citi dokumenti, kas satur alternatīvu saņēmēja kontaktinformāciju.
- Ja saņēmējam ir radinieki vai laulātais, kas dzīvo aizsardzības valstī, vai ar viņiem var sazināties, lai ievāktu informāciju par saņēmēja atrašanās vietu un atjauninātu viņa kontaktinformāciju.
- Vai citām aizsardzības valsts iestādēm ir kāda personas kontaktinformācija, ņemot vērā datu aizsardzības apsvērumus.
- Vai, ja persona dzīvo ārzemēs, aizsardzības valsts vēstniecības un konsulāti var palīdzēt noteikt saņēmēja atrašanās vietu.
- Atkarībā no valsts prakses sociālie tīkli un citi atklātie avoti var sniegt informāciju par saņēmēja dzīvesvietu, ievērojot konfidencialitātes principu un datu aizsardzības apsvērumus.

Aspekti, kas jāņem vērā personiskās intervijas un/vai saņēmēja rakstiskā paziņojuma posmā.

- Vai saņēmējam ir dota iespēja iesniegt iemeslus, kāpēc viņa starptautiskā aizsardzība nebūtu jāizbeidz.
- Ja saņēmējs nesadarbojas saistībā ar interviju vai vēlas, lai izvērtēšana notiktu citā veidā, piemēram, iesniedzot rakstisku paziņojumu.
- Sniegt iespēju intervijā piedalīties citai personai, kura var atbalstīt saņēmēju.
- Vai saņēmējam var dot iespēju noteiktā termiņā pēc intervijas sniegt papildu komentārus un piezīmes.
- Ja saņēmējs neierodas uz interviju, ar viņu jāsazinās pa tālruni vai rakstiski.
- Personai var ieplānot jaunu interviju vai nosūtīt rakstisku uzklausīšanas materiālu.
- Vai, ja saņēmējs dzīvo ārzemēs, interviju varētu veikt aizsardzības valsts vēstniecībā vai konsulātā vai, iespējams, pat attālināti ([70]).
- Vai saņēmējam var dot iespēju iesniegt rakstisku paziņojumu pa pastu vai e-pastā. Ja iespējams, ieteicams izmantot drošu e-pasta savienojumu potenciāli konfidenciālas informācijas iegūšanai.

([70]) Skatīt arī dokumentu *EASO praktiskie ieteikumi par personiskās intervijas veikšanu attālināti*, 2020. gads.

Aspekti, kas jāņem vērā lēmuma paziņošanas posmā.

- Vai saņēmējs ir informēts par lēmumu.
- Vai – atkarībā no valsts prakses – aizsardzības valsts vēstniecības vai konsulāti varētu arī informēt personu par lēmumu, ja tā atrodas ārvalstīs.
- Vai – atkarībā no valsts prakses un likumdošanas – lēmumu varētu nosūtīt arī pa pastu.

IV. Statusa zaudēšanas juridiskās sekas

a) Sekas saņēmējam

1. Galīgā lēmuma par starptautiskās aizsardzības izbeigšanu pamats

Ja lēmuma par atņemšanu pamatā ir kāda statusa zaudēšanas atruna, bēgļa vai alternatīvās aizsardzības saņēmēja juridiskais statuss tiek oficiāli izbeigts pēc galīgā lēmuma pieņemšanas, proti, kad ir beidzies apelācijas termiņš vai pēc tam, kad apelācija par atņemšanas lēmumu ir noraidīta. Statusa zaudēšana parasti ir spēkā *ex nunc* kopš brīža, kad tiek pieņemts lēmums par statusa zaudēšanu ([71]).

Saskaņā ar *EASO* 2019. gada aptauju deviņās no 23 ES+ valstīm, kas atbildēja uz tās jautājumiem, starptautiskās aizsardzības statusu sistemātiski atjauno pēc 1, 3 vai 5 gadiem (visas 9 valstis piemēro šo atjaunošanas procesu alternatīvās aizsardzības statusam, un 6 no tām to piemēro arī bēgļa statusam). Pārējās 14 valstis, kas iesaistījās aptaujā, piešķir starptautiskās aizsardzības statusu uz nenoteiktu laiku un sāk atņemšanas procedūras tikai īpašu izraisošo faktoru gadījumā.

Kad ir pieņemts galīgais lēmums par statusa zaudēšanu, uz personu attiecas visas tiesiskās sekas saskaņā ar ES un valsts tiesību aktiem. Ja personai nevar piešķirt uzturēšanās tiesības uz citiem tiesiskiem pamatiem, izņemot starptautisko aizsardzību, nopietnākās statusa zaudēšanas sekas ir personas atgriešanās izcelsmes valstī, vienmēr ievērojot *neizraidīšanas* principu.

2. Citas juridiskas sekas attiecīgajai personai

Lai gan KD un PPD norāda statusa zaudēšanas nosacījumus un procesu, direktīvās nav ietverti nekādi nosacījumi vai informācija par statusa zaudēšanas turpmākajām juridiskajām sekām attiecīgajai personai. No nosacījumiem par starptautiskās aizsardzības saturu (KD 20. pants) var secināt, ka kopumā piekļuve un tiesības uz pabalstiem, kas noteikti ES tiesību aktos par patvērumu, pēc aizsardzības izbeigšanas vairs nav piemērojamas, ja vien tās nevar atvasināt no citiem juridiskiem pamatojumiem.

Izņemot tikai aizsardzības beigas, atņemšanai ir dažādas juridiskas sekas atkarībā no attiecīgās dalībvalsts, un tas var iekļaut likumīgo uzturēšanās tiesību atņemšanu. Tomēr šajā ziņā izmantotā pieeja dažādās valstīs ir ļoti atšķirīga.

3. Iespējamie pamatojumi tiesībām uzturēties uzņēmējvalstī

Daudzās dalībvalstīs papildus starptautiskās aizsardzības izbeigšanai pastāv atsevišķa uzturēšanās atļaujas izbeigšanas procedūra. Tomēr šī izbeigšana nenotiek nekavējoties.

Lielākajā daļā dalībvalstu, novērtējot uzturēšanās atļaujas izbeigšanu, ir jāņem vērā attiecīgās personas individuālie apstākļi. Atkarībā no šādiem apstākļiem un valsts politikas personai tiek piešķirta izņēmuma uzturēšanās atļauja vai arī tiek izskatītas jaunas uzturēšanās atļaujas juridiskās iespējas citu iemeslu dēļ.

([71]) Lai gan statusa zaudēšana pēc savas būtības parasti ir spēkā *ex nunc* situācijās, kad ir skaidrs, ka starptautiskās aizsardzības statusu nekad nevajadzēja piešķirt, bet to var labot tikai ar statusa atņemšanu, situācija ir jālabo juridiski arī par pagātni, lai šī atsaukšana būtu spēkā ar atpakaļejošu datumu (proti, *ex tunc*). Šī atšķirība var praktiski ietekmēt personu, uz kuru attiecas statusa zaudēšana, atkarībā no valsts konteksta.

Praktisks piemērs

Kad ir pieņemts galīgais lēmums par statusa zaudēšanu, attiecīgajai personai ir jāiesniedz imigrācijas iestādē savs bēgļa ceļošanas dokuments un pozitīvais lēmums par aizsardzības piešķiršanu.

Tomēr attiecīgās personas uzturēšanās atļauja nebeidzas automātiski. Tā ir jāatceļ atsevišķi. Imigrācijas iestāde var anulēt uzturēšanās atļauju, ņemot vērā visus konkrētā gadījuma apstākļus. Šādi apstākļi ir personas privātās intereses, kas izriet no ģimenes saitēm, integrācija un uzticības aizsardzība, lai izvairītos no konfidenciālas informācijas izpaušanas vai atsvešināšanās no mītnes valsts ilgstošas prombūtnes dēļ. Turklāt ir jāņem vērā sabiedrības intereses attiecībā uz tādu uzturēšanās tiesību pārtraukšanu, kas vairs nav pamatotas.

Šādā pieejā tiek izvērtētas attiecīgās personas personiskās intereses, tomēr neņemot vērā atbilstību valsts nosacījumiem un sabiedrības interešu apsvērumiem.

b) Statusa zaudēšanas juridiskās sekas ģimenes locekļiem ([72])

KD skaidri nosaka, ka principā ir jāsaglabā ģimenes vienotība un saņēmēju ģimenes locekļiem ir tiesības pieprasīt un izmantot tādus pašus ieguvumus.

KD 23. pants – ģimenes vienotības saglabāšana

1. Dalībvalstis nodrošina, lai varētu tikt saglabāta ģimenes vienotība.

2. Dalībvalstis nodrošina, ka starptautiskās aizsardzības saņēmēja ģimenes locekļi, kas atsevišķi nekvalificējas šādas aizsardzības saņemšanai, ir tiesīgi pieprasīt pabalstus, kas minēti 24. līdz 35. pantā, saskaņā ar valstī noteiktajām procedūrām un ciktāl tie savienojami ar ģimenes locekļa personīgo tiesisko statusu.

3. Šā panta 1. un 2. punktu nepiemēro, ja ģimenes loceklis ir vai būtu izslēgts no starptautiskās aizsardzības atbilstoši III un V nodaļai.

4. Neatkarīgi no 1. un 2. punkta dalībvalstis var atteikt, samazināt vai atsaukt tajos minētos pabalstus valsts drošības vai sabiedriskās kārtības iemeslu dēļ.

5. Dalībvalstis var izlemt, ka šo pantu piemēro arī citiem tuviem radiniekiem, kas dzīvojuši kopā kā ģimenes locekļi izcelsmes valsts atstāšanas laikā un kas tajā laikā pilnīgi vai galvenokārt bija atkarīgi no starptautiskās aizsardzības saņēmēja.

Izskatot starptautiskās aizsardzības saņēmēja statusa zaudēšanas atrunas, attieksme pret viņa ģimenes locekļiem ir atkarīga no statusa zaudēšanas iemesliem. Ja statusa zaudēšanas atruna ir saistīta ar apstākļu izmaiņām izcelsmes valstī, tad ģimene ir jāuzskata par kopumu, ņemot vērā katra ģimenes locekļa individuālos apstākļus un iespējamos iemeslus. Izņēmumi attiecas uz bērniem, kuri pa šo laiku ir kļuvuši pilngadīgi, un uz šķirtiem laulātajiem. Šādās situācijās – atkarībā no valsts tiesību aktiem un prakses – lietas var būt jānodala un statusa zaudēšanas pārbaude var notikt individuālā līmenī, jo ģimenes attiecības ar bijušo saņēmēju ir izbeigtas (šķiršanās gadījumā) vai bijušais saņēmējs pēc KD netiek uzskatīts par ģimeni (ja bērni ir sasnieguši pilngadību).

([72]) Šī nodaļa attiecas uz ģimenes locekļiem uzņēmējvalstī, nevis izcelsmes valstī, uz kuriem attiecas Padomes 2003. gada 22. septembra Direktīva 2003/86/EK par tiesībām uz ģimenes atkalapvienošanos (OV L 251, 3.10.2003., 12.–18. lpp.).

Ja statusa zaudēšanas pamats ir tikai vienai personai, kurai aizsardzība ir piešķirta kā daļa no ģimenes kopīgās lietas materiāliem, pārbaude tiek koncentrēta uz šo personu, kurai tiek izveidota statusa zaudēšanas lieta. Tomēr šajās situācijās varētu izskatīt arī pārējo ģimenes locekļu aizsardzību, lai iegūtu kopainu par visas ģimenes statusu. Šajā pārbaudē ir ļoti svarīgi paturēt prātā, uz kāda pamata ģimenes locekļiem tika piešķirts aizsardzības statuss. Ģimenes locekļus, kuriem ir savi aizsardzības iemesli, ne vienmēr ietekmēs statusa zaudēšana, kas attiecas uz citu ģimenes locekli. Ģimenes locekļiem, kuru statuss izriet no galvenā saņēmēja, iespējamās statusa zaudēšanas pārbaude joprojām iekļaus tādu individuālo iemeslu pārbaudi, kas varētu attiekties uz starptautiskās aizsardzības piešķiršanu ģimenes loceklim. Ja vismaz viens ģimenes loceklis nezaudē statusu, joprojām būtu jāizvērtē ģimenes vienotības princips, pamatojoties uz valsts tiesību aktiem, pirms statusa zaudēšanu var piemērot pārējiem ģimenes locekļiem.

c) Turpmāks starptautiskās aizsardzības pieteikums

Saskaņā ar PPD personai, kuras starptautiskās aizsardzības pieteikums ir noraidīts, ir tiesības iesniegt jaunu pieteikumu. PPD ([73]) nodrošina dalībvalstīm pamatnosacījumus turpmākiem pieteikumiem.

Ja jaunu pieteikumu iesniedz pieteikuma iesniedzējs, attiecībā uz kuru ir pieņemts lēmums par starptautiskās aizsardzības izbeigšanu, lēmums par izbeigšanu būs sākumpunkts nākamā pieteikuma pieņemamības izvērtēšanai. Faktiski lēmumā par izbeigšanu starptautiskā aizsardzība ir apšaubīta, pamatojoties uz vienu no šiem diviem iemesliem:

- paša pieteikuma iesniedzēja rīcība,
- apstākļu maiņa.

Tādējādi pieņemamības pārbaudē galvenā uzmanība tiks pievērsta jauno elementu iespējai būtiski palielināt ticamību, ka lēmums par izbeigšanu vairs netiek vai netiks piemērots. Elementi ir jāuzskata par "jauniem" salīdzinājumā ar visiem elementiem, kas bija pieejami starptautiskās aizsardzības izbeigšanas laikā. Pieteikuma iesniedzējs var vēlēties pierādīt, ka izbeigšanas iemesli ir apšaubāmi, ņemot vērā jaunos elementus, ko viņš iesniedz sava turpmākā pieteikuma atbalstīšanai.

Saistītais *EASO* rīks

Papildinformāciju par turpmākiem pieteikumiem skatīt dokumentā *EASO praktiskā rokasgrāmata par turpmākiem ieteikumiem*, 2021. gads (gaidāms).

Praktiskā rokasgrāmata sniedz informāciju par to, kas ir turpmāks pieteikums, praktiskus padomus jauno elementu novērtēšanai un visbeidzot aprakstu par konkrētām situācijām, kurās var iesniegt turpmāku pieteikumu.

([73]) PPD 40.–42. pants

V. Liela mēroga izbeigšanas darbības

Ja izcelsmes valsts situācijā notiek būtiskas izmaiņas, kas skar lielu starptautiskās aizsardzības saņēmēju grupu, tas var izraisīt plaša mēroga izbeigšanas darbību organizēšanu. Lai gan, veicot liela mēroga izbeigšanas darbības, ir jāievēro tās pašas prasības un standarti saskaņā ar KD 11. un 16. pantu (kā norādīts iepriekš), darbības apjoms rada īpašas problēmas atbildīgajai iestādei un visām iesaistītajām pusēm. Joprojām ir nepieciešama katras lietas individuāla pārbaude, un ir jāizvērtē, vai saņēmējam, kurš ir iesaistīts liela mēroga izbeigšanas darbībā, ir pārliecinoši iemesli atteikt aizsardzību valstspiederības vai iepriekšējās pastāvīgās dzīvesvietas valstī.

Liela mēroga izbeigšanas darbības pēc savas būtības attiecas tikai uz izbeigšanas atrunām, kas ir saistītas ar "apstākļu maiņu valstspiederības valstī", jo attiecīgās atrunas var vienlaikus attiekties uz vairāk nekā vienu starptautiskās aizsardzības saņēmēju. Plaša mēroga izbeigšanas darbība parasti tiek sākta, pamatojoties uz IVI, kas norāda uz nozīmīgām un pastāvīgām izmaiņām saņēmēju grupas valstspiederības valstī. Gadu gaitā *UNHCR* ir dažkārt sniedzis paziņojumus par vispārēju izbeigšanu noteiktās situācijās attiecībā uz bēgļu populācijas (apakš)grupām saskaņā ar *UNHCR* Statūtu 6.A pantu ([74]) un Konvencijas par bēgļa statusu 1.C pantu, turklāt neskarot katras lietas individuālo novērtējumu saistībā ar pastāvīgām starptautiskās aizsardzības vajadzībām vai "pārliecinošiem iemesliem" ([75]).

a) Darbības konteksts

Pamatojoties uz pieejamo IVI, administrācija izvērtēs, vai ir notikušas nozīmīgas un pastāvīgas izmaiņas apstākļos, kas dod iespēju uzsākt liela mēroga darbības. Kad tiek pieņemts lēmums par liela mēroga darbību sākšanu, par to ir jāinformē liela mēroga darbībās iekļautās personas.

Starptautiskās aizsardzības saņēmējus, uz kuriem attiecas liela mēroga izbeigšanas prakse, var informēt individuāli vai ar administrācijas publisku paziņojumu (kā minēts III nodaļas h iedaļā), kas var tikt izveidots kā paziņojums presei. Individuāla saziņa nodrošinātu, ka informācija sasniedz visus ietekmētos saņēmējus un var izvairīties no sabiedrības stigmatizācijas riska.

Ja tiek izvēlēts publiska paziņojuma variants, ir svarīgi jau laikus pārdomāt paziņojuma saturu. Jābūt skaidrībai, uz ko paziņojums attiecas: vai tajā ir iekļautas personas, kuras nāk no konkrēta apgabala vai visas valsts, vai tas attiecas tikai uz alternatīvās aizsardzības statusa saņēmējiem vai arī uz bēgļiem, vai ir noteikts beigu datums attiecībā uz saņēmēju ierašanos patvēruma valstī u. tml. Sniedzot publisku paziņojumu, administrācijai ir lietderīgi sagatavot plānu atbildēm uz jautājumiem pēc paziņojuma, lai atbildētu uz saņēmēju, sabiedrības un plašsaziņas līdzekļu jautājumiem.

([74]) ANO Ģenerālā asambleja, Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos biroja statūti, 1950. gads, A/RES/428(V).

([75]) Papildinformāciju skatiet *UNHCR*, *Guidelines on International Protection No 3: Cessation of refugee status*, 2003. gads, op. cit., fn. 14.

1. IVI izmantošana

Liela mēroga izbeigšanas darbības parasti seko pēc krasām IVI izmaiņām. Ņemot vērā izbeigšanas nopietnās sekas, nozīmīgās un pastāvīgās izmaiņas ir konsekventi jāapstiprina ar dažādiem IVI avotiem. Parasti procesa sākšanai nepietiek ar vienu ziņojumu. Ir nepieciešami vairāki uzticami ziņojumi pietiekamā laika periodā ar apstākļu izmaiņu aprakstiem.

IVI palīdzēs atbildīgajiem darbiniekiem izprast darbību priekšvēsturi un izskaidrot attiecīgajām personām, kāpēc tieši tās ir iekļautas darbībās, un atbalstīs atsevišķu lietu izskatīšanu.

2. Strukturētāka darba iespēja

Liela mēroga darbības sniedz atbildīgajiem darbiniekiem strukturētāka darba iespēju, jo lietas būs savstarpēji ļoti līdzīgas, lai gan katrai lietai ir jāveic individuāls un konkrēts novērtējums atbilstoši visām KD un PPD paredzētajām prasībām, kā aprakstīts iepriekšējās iedaļās. Tas arī sniedz administrācijai iespēju izstrādāt īpašus norādījumus par to, kā veikt interviju vai rakstisku konsultāciju, un izveidot pārbaudāmo tēmu sarakstu.

b) Praktiskie pasākumi

Pirms jebkuras liela mēroga izbeigšanas darbības ir jāveltī pienācīga uzmanība plānošanai un praktiskiem pasākumiem. Šie praktiskie apsvērumi cita starpā var iekļaut resursus, kas ir nepieciešami, lai apstrādātu lietu veidoto darba noslodzi, darbību laiku un ilgumu, ietekmēto personu skaitu un izpētes nosacījumus.

Tā kā liela mēroga izbeigšanas darbībā ierobežotā laika periodā ir jāizvērtē lielāks skaits lietu, administrācijai būs nepieciešami pietiekami daudzi atbildīgie darbinieki, lai izvērtētu jebkurus saņēmēju sniegtos rakstiskos paziņojumus, veiktu intervijas un pieņemtu rakstiskus lēmumus. Tā kā jebkuru lēmumu par izbeigšanu var pārsūdzēt, vienlaikus ir jāsagatavo resursu plānošana šai potenciālajai otrajai instancei. Plānojot darbības, jāņem vērā to saņēmēju skaits, kurus šīs darbības ietekmēs. Turklāt, pamatojoties uz lietu skaitu un pieejamajiem resursiem, būs jāpieņem lēmums par darbību norises laika periodu. Citi praktiskie pasākumi iekļaus telpu organizēšanu, interviju plānošanu, tulkus, apmācībā iesaistīto atbildīgo darbinieku apmācību un saziņu ar saņēmējiem un citām ieinteresētajām personām.

c) Ieinteresētās personas liela mēroga darbībā

Ņemot vērā darbības lielo mērogu, ietekme uz citām ieinteresētajām personām un to loma šajā darbībā ir jāpārdomā jau no paša sākuma.

Juridiskā palīdzība

Liela mēroga izbeigšanas darbībā tiks iesaistīti daudzi juristi. Tāpēc var būt lietderīgi tikties ar juristiem, lai viņus informētu par darbību sākumu, paredzamo iesaistīto personu skaitu un viņu iesaistīšanas kritērijiem. Šo informācijas apmaiņu ieteicams regulāri veikt visā darbības īstenošanas periodā.

Sazinoties ar saņēmējiem, uz kuriem attiecas šī izbeigšanas darbība, administrācijai ir arī jāinformē attiecīgās personas par viņu tiesībām uz juridisko palīdzību.

Robežpolicija un atgriešanās darbinieki

Saistībā ar atgriešanās procesu ir jāsadarbojas ar robežpoliciju un atgriešanas darbiniekiem. Tas ļaus par atgriešanos atbildīgajām iestādēm sagatavoties šīm darbībām un likt pamatus sadarbībai ar izcelsmes valsts iestādēm, lai palielinātu atgriešanās apjomu. Izcelsmes valsts iestādēm ir jāsagatavojas izskatīt visas lietas un, ja nepieciešams, veikt valstspiederības pārbaudes intervijas, lai izvairītos no sastrēgumiem procedūras beigās.

Pilsoniskās sabiedrības organizācijas

Var arī organizēt sadarbību ar pilsoniskās sabiedrības organizācijām, jo tās var palīdzēt informēt ieinteresētās personas par darbībām un iespējamām sekām. Turklāt pilsoniskās sabiedrības organizācijas var iesaistīties ieinteresēto personu konsultēšanā par šīm darbībām.

Par integrāciju atbildīgās administrācijas

Ir nepieciešama arī sadarbība starp administrāciju, kas atbild par integrāciju, un patvēruma administrāciju. Lēmums par izbeigšanu var faktiski izbeigt integrācijas darbu un ietekmēt skolas un darba devējus. Tāpēc visā darbību periodā ir nepieciešama saziņa starp administrāciju, kura ir atbildīga par integrāciju, un patvēruma administrāciju, lai būtu iespējams veikt jebkādus pasākumus, kas var būt nepieciešami saistībā ar integrācijas procesiem.

Valdība/ministrijas, kas atbild par migrāciju

Būtu ieteicams plānos iekļaut par migrāciju atbildīgo ministriju, kā arī pastāvīgi sniegt informāciju savai valdībai, jo vērienīgās izbeigšanas darbības izraisīs politiķu interesi. Šāda veida komunikācija ir svarīga arī tāpēc, lai sabiedrībai varētu ziņot par šo darbību norisi.

d) Liela mēroga darbību sekas

Liela mēroga izbeigšanas darbībām var būt tālejošas sekas attiecībā uz administrāciju, sabiedrību un ietekmētajām personām.

Sekas administrācijai

Kā minēts iepriekš, liela mēroga darbības rada lielu darba slodzi administrācijai. Turklāt tās izraisa lielu darba spiedienu uz otrās instances sistēmu, jo normāli būtu sagaidīt visu lietu pārsūdzēšanu, kad aizsardzības statuss tiek uzskatīts par izbeigtu.

Iespējamas arī finansiālas sekas, jo administrācijai var nākties pieņemt darbā vairāk atbildīgo darbinieku, lai varētu ievērot darbību laika grafiku. Saistībā ar darbību ietvaros veiktajām intervijām finansiālas sekas var izraisīt arī mutiskās tulkošanas izmaksas.

Turklāt liela mēroga darbības var radīt papildu uzdevumus citām administrācijas daļām, tostarp saistībā ar apgādājamiem ģimenes locekļiem, kuri piesakās patvērumam savā vārdā, vai uzturēšanās atļauju pieprasījumu skaita pieaugumu citu iemeslu dēļ.

Administrācijai ir jāizlemj arī par citiem jautājumiem cilvēkiem, kuriem tiek izbeigts aizsardzības statuss. Piemēram, administrācijai ir jāplāno izmitināšana personām, kuru aizsardzības statuss ir beidzies, līdz viņu atgriešanās brīdim. Tas iekļauj arī iespēju palikt pašreizējā dzīvesvietā.

Kopumā sekas administrācijai var būt saistītas ar lielām izmaksām un grūtībām. Tas attiecas uz darba organizāciju liela mēroga darbībās, kā arī uz darbu, kas jāveic pēc lēmumu pieņemšanas.

Sekas sabiedrībai

Izbeigšanas darbības var arī ietekmēt sabiedrību, ja ir daudz cilvēku, kuriem ir izbeigts aizsardzības statuss. Saņēmēji bieži vien ir sabiedrības locekļi, kuri sniedz savu ieguldījumu, vai ir iesaistīti integrācijas procesā, kurā tiek sagaidīts, ka viņi kļūs par sabiedrības dalībniekiem, kuri tai sniedz savu ieguldījumu ([76]). Tas varētu nozīmēt, ka uzņēmumi var zaudēt darbiniekus, bet biedrības – brīvprātīgo darbaspēku. Liela mēroga darbības var ietekmēt arī to, kā sabiedrība uztver starptautisko aizsardzību, jo liela mēroga darbības (it īpaši, ja tās tiek plaši reklamētas) var radīt iespaidu, ka bēgļi valstī nav gaidīti.

Sekas saņēmējiem

Kopumā šajās darbībās iesaistītajiem cilvēkiem sekas var būt smagas, jo izraisa lielu nenoteiktību viņu dzīvē. Viņi ir neziņā par savu nākotni laika periodā kopš paziņojuma, ka administrācija sāks liela mēroga darbības, līdz brīdim, kad tiek saņemts lēmums par viņu lietu. Turklāt, ja tiek izlemts izbeigt viņu aizsardzības statusu, viņi var izmantot visas savas tiesības uz efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli, bet tas nozīmē, ka viņiem var būt arī jāgaida galīgais lēmums savā lietā.

([76]) Saskaņā ar Augstā komisāra programmas izpildkomitejas (*ExCom*) Secinājumu Nr. 69 valstīm tiek ieteikts apsvērt "piemērotus pasākumus" personām, "kuras nevar atstāt patvēruma valsti, jo ilgstošas uzturēšanās valstī ir izveidojusi spēcīgas ģimenes, sociālās un ekonomiskās saites" (e).

Kā sazināties ar ES

Klātienē

Visā Eiropas Savienībā ir simtiem *Europe Direct* centru. Sev tuvākā centra adresi varat atrast tiešsaistē (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

Pa tālruni vai rakstveidā

Europe Direct ir dienests, kas atbild uz jūsu jautājumiem par Eiropas Savienību. Ar šo dienestu varat sazināties šādi:

— pa bezmaksas tālruni: 00 800 6 7 8 9 10 11 (daži operatori par šiem zvaniem var iekasēt maksu),

— pa šādu parasto tālruņa numuru: +32 22999696,

— izmantojot saziņas veidlapu: european-union.europa.eu/contact-eu/write-us_lv.

Kā atrast informāciju par ES

Tiešsaistē

Informācija par Eiropas Savienību visās oficiālajās ES valodās ir pieejama portālā Europa (european-union.europa.eu).

ES publikācijas

ES publikācijas varat apskatīt vai pasūtīt vietnē op.europa.eu/lv/publications. Vairākus bezmaksas publikāciju eksemplārus varat saņemt, sazinoties ar *Europe Direct* vai tuvāko dokumentācijas centru (european-union.europa.eu/contact-eu/meet-us_lv).

ES tiesību akti un ar tiem saistītie dokumenti

Ar visu ES juridisko informāciju, arī kopš 1951. gada pieņemtajiem ES tiesību aktiem visās oficiālajās valodās, varat iepazīties vietnē *EUR-Lex* (eur-lex.europa.eu).

ES atvērtie dati

Portālā data.europa.eu ir piekļuve atvērtām datu kopām no ES iestādēm, struktūrām un aģentūrām. Datus var bez maksas lejupielādēt un izmantot tiklab komerciāliem, kā nekomerciāliem mērķiem. Portālā ir arī bagātīga piekļuve datu kopām, kas nākušas no Eiropas valstīm.

Eiropas Savienības
Publikāciju birojs